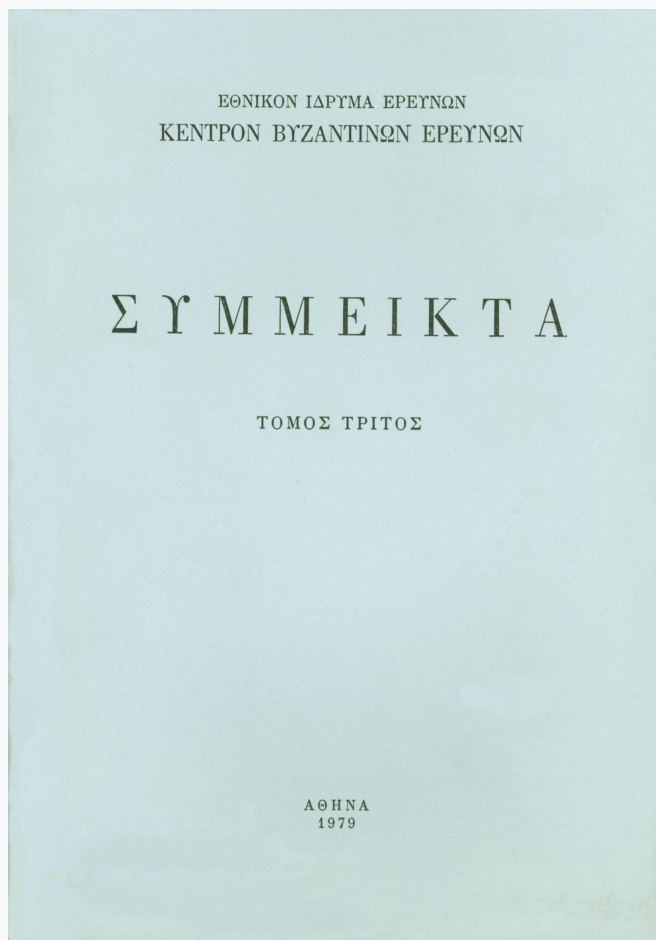

Byzantina Symmeikta

Vol 4 (1981)

SYMMEIKTA 4

Ίωσήφ Βρίγγας. Προσωπογραφικά προβλήματα και ιδεολογικά ρεύματα

Αθανάσιος ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

doi: [10.12681/byzsym.671](https://doi.org/10.12681/byzsym.671)

Copyright © 2014, Αθανάσιος ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ Α. (1981). Ίωσήφ Βρίγγας. Προσωπογραφικά προβλήματα και ιδεολογικά ρεύματα. *Byzantina Symmeikta*, 4, 87–115. <https://doi.org/10.12681/byzsym.671>

ΙΩΣΗΦ ΒΡΙΓΓΑΣ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

Α' ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ὁ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ Βρίγγας, μία ἀπὸ τὶς πρὸ σημαντικὲς προσωποκότητες ποὺ ἔδρασαν στὸ Βυζάντιο τὰ μέσα τοῦ 10ου αἰώνα, θεωρεῖται μέχρι σήμερα πρόσωπο ἀμφιλεγόμενο καὶ σκοτεινό¹. Ἡ δραστηριότητά του κάλυψε μόνο τὸν πολιτικὸ χῶρο τῆς αὐτοκρατορίας τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα καὶ δὲν ἐπεκτάθηκε καθόλου, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ἀντίπαλό του Βασίλειο Λακαπηνό, σὲ ἀνθρωπιστικὲς ἐκδηλώσεις. Ἔτσι, οἱ πενιχρὲς πληροφορίες ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸ ἄτομό του, ἀναφέρονται ἀποκλειστικὰ στὴ διοικητικὴ του σταδιοδρομία στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὸ 956 ὡς τὸ καλοκαίρι τοῦ 963. Οἱ πληροφορίες αὐτές, διαφορετικὲς σὲ περιεχόμενο, θὰ μπορούσαν νὰ καταταχτοῦν σὲ δύο βασικὲς κατηγορίες, τὶς φιλοβριγγικὲς καὶ τὶς ἀντιβριγγικὲς. Ὁ διαχωρισμὸς ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ κείμενα, γιὰτὶ ἀκριβῶς στὰ ἱστορικὰ καὶ χρονολογικὰ ἔργα, ποὺ καλύπτουν τὴν περίοδο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, διαπιστώνουμε ἑτερότροπο πολιτικὸ προσανατολισμὸ σὲ σχέση μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ παρακοιμώμενου².

Στὰ φιλοβριγγικὰ κείμενα ἀνήκουν τὸ 6ο βιβλίον τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη καὶ ἡ διήγησις ποὺ παραδίδεται ἀπὸ τὸ χφ. Vaticanus gr. 163 τοῦ χρονολογικοῦ «κύκλου» τοῦ Λογοθέτη³. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ πλειονότητα τῶν «μορφῶν» τοῦ χρονικοῦ σταματᾷ μὲ τὸ θάνατο τοῦ Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λακαπηνοῦ (†948). Μετὰ τὸ ἔτος αὐτὸ τῆ διήγησις συνεχίζονται, ἀπὸ τὰ ἐκδομένα ἔργα, ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη, ὁ Ψευδοσυμεῶν καὶ ὁ Vaticanus gr. 163, ἐνῶ σημαντικὸς ἀριθμὸς ἀπὸ «συνέχειες» ἔχει προστεθεῖ σὲ πολλὰ χφφ. τῆς χρονολογίας· ἀπὸ τὶς συνέχειες ἡ μόνη ποὺ παρουσιάζει

1. Βλ. τὰ σύντομα βιογραφικὰ σημειώματα ποὺ ἔχει συντάξει γι' αὐτὸν ὁ R. Guiland, *Recherches sur les institutions byzantines*, τ. I, Βερολίνο - Ἀμστερνταμ 1967, σελ. 182 - 184, 206, 361 - 362 καὶ τ. II, σελ. 180 κ.ά. Πρβλ. ἀκόμη ὅσα εὐκαιρικὰ ἀναφέρει ὁ G. Schlumberger, *Un empereur byzantin au Xe siècle. Nicéphore Phocas*, Παρίσι 1890, σελ. 19 κέξ., 252 κέξ., κ.ά.

2. Πρβλ. F. Hirsch, *Byzantinische Studien*, Λιψία 1876, σελ. 276 - 278.

3. A. Markopoulos, *Le témoignage du Vaticanus gr. 163 pour la période entre 945 - 963*, Σύμμεικτα 3 (1979), σελ. 83 - 119.

κάποιο ενδιαφέρον είναι η διήγηση του χφ. Vindobonensis hist. gr. 40¹.

Ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη, ὁ Vat. gr. 163 καὶ ὁ Ψευδοσυμεῶν παραδίδουν γιὰ τὴν περίοδο 948 - 963 σχεδὸν ταυτόσημο κείμενο. Ὁ Ψευδοσυμεῶν ὅμως, περιληπτικότερος καὶ μὲ ἀναφορὰς σὲ ὀρισμένα, μόνο, σημαντικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ἔχει γιὰ τὸ θέμα μας ὑπολογίσιμη ἀξία².

Ἀντίθετα, τὰ δύο ἄλλα κείμενα, κατεξοχὴν «φιλοβριγγικά», ἀποτελοῦν πολὺτιμη πηγὴ πληροφοριῶν. Διάκεινται ἰδιαίτερα εὐνοϊκὰ πρὸς τὸν Βρίγγα, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀκολουθοῦν, ὅπου παράλληλα διακρίνεται καὶ ἡ ταυτότητα τῶν ἀφηγήσεών τους:

Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη

445, 6 - 10: Ὁ δὲ φιλόθεος καὶ φιλόκαλος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁμοιότροπον εὐρῶν Ἰωσήφ πατρίκιον καὶ προαιπόσιτον, καὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς λειτουργίας ἐχέφρονα καὶ πτηνοῦ ταχύτερον, σακελλάριον προχειρίζεται, ἔπειτα δρουγγάριον πλωῖμου, καὶ πῦσαν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν ἀνατέθεικεν.

466, 11 - 13: Ἐπεὶ δὲ τὰ τελευταῖα πνέων ὠρᾶτο ὁ πορφυρογέννητος Κωνσταντῖνος, Ρωμανόν. . . βασιλέα ἐποίησεν, παραδοὺς καὶ ὀρκώσας Ἰωσήφ πατρίκιον καὶ προαιπόσιτον τοῦ διαφυλάξει αὐτὸν τῇ αὐτοῦ ἐντροχειῖα καὶ πυκνώσει καὶ γὰρ τοιοῦτος ἦν ὁ ἀνὴρ, πυκνὸς καὶ ὀρθὸς καὶ πιστὸς καὶ πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἀετοῦ ταχύτερος, εἰς δὲ τὸ ἀπροσωπόληπτον καὶ εὐσεβῆς καὶ δίκαιος, ὡς τοιοῦτον ἕτερον μὴ γνωρίζεσθαι.

Vaticanus gr. 163

4.7 - 9: Εὐρῶν δὲ βασιλεὺς ἐχέφρονα πρὸς τὰς πολιτικὰς λειτουργίας Ἰωσήφ τὸν πατρίκιον καὶ προαιπόσιτον δρουγγάριον τῶν πλωίμων προεβάλετο.

14.33 - 35: Καὶ δὴ καταλαβὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν Ρωμανὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ αὐτοκράτορα ἀνέδειξεν, ὀρκώσας Ἰωσήφ πατρίκιον καὶ προαιπόσιτον τοῦ διαφυλάξει αὐτὸν τῇ αὐτοῦ ἐντροχειῖα καὶ φρονήσει. . .

1. Βλ. Α. Φ. Μαρκόπουλου, Ἡ χρονολογία τοῦ Ψευδοσυμεῶν καὶ οἱ πηγές της, Ἰωάννινα 1978, σελ. 4 - 5· Η. Hunger, Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner, τ. Α', Μόναχο 1978, σελ. 348 κ.έξ.

2. Βλ. Markopoulos, Vaticanus gr. 163, σελ. 85 - 88, ὅπου καὶ σχετικὰ παραδείγματα.

Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη

Vaticanus gr. 163

474,10 - 14: Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς ζήλω θείῳ κινήθεις, τῇ συμβουλῇ καὶ εὐβουλία τοῦ παρακοιμωμένου Ἰωσήφ. . . . πλοῖα πολεμικὰ συναθροίσας . . . εἰς Κρήτην ἐκπέμψαι ἔδοξεν.

18.16 - 19: Ὁ δὲ βασιλεὺς, τῇ συμβουλῇ τοῦ παρακοιμωμένου Ἰωσήφ, πάντα τῷ Θεῷ ἀναθείς, ἐξοπλίσας καὶ ρογεύσας τὸν στρατόν. . . ἀπὸ τῆς βασιλίδος πόλεως ἀπεκίνησε. . .

475,1 - 2: Ὁ δὲ παρακοιμώμενος Ἰωσήφ, ὁ χρηστός καὶ ὀρθὸς καὶ ἄνπνος νοῦς. . .

479,1 - 11: Ἐν δὲ τῷ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ ἐγένετο σπάνη σίτου καὶ κριθῆς ἐν τῇ πόλει. . . καὶ ἦν θεάσασθαι τὸν ἐργήγορον νοῦν Ἰωσήφ προνοούμενον τὸ κοινόν. . . τοιοῦτος γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ, σπουδαῖος καὶ θερμὸς ὡς ἄλλον τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτοῦ μὴ ἐξισωθῆναι.

480,18 - 21: Τοῦ δὲ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ μαθόντος τὴν στεροχωρίαν καὶ γύμνωσιν καὶ ἔνδειαν τῶν τροφῶν τοῦ στρατοπέδου, τῇ εὐβουλία τοῦ παρακοιμωμένου Ἰωσήφ παρευθὺ τὰ πρὸς χορηγίαν αὐτοῖς ἀπέστειλεν.

19.9 - 11: Χρονιζούσης δὲ τῆς πολιορκίας, τὸ στράτευμα ἠρξάτο ὑστερεῖσθαι σιτίων. Καὶ δὴ μαθὼν τοῦτο ὁ βασιλεὺς προετρέψατο Ἰωσήφ παρακοιμώμενον καὶ παρευθὺ τὰ πρὸς χορηγίαν αὐτοῖς ἀπέστειλεν.

Ἐνῶ, ὅμως, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη διακόπτεται ἀπὸ τομα τὸ 961, ὁ Vat. gr. 163 συνεχίζει τὴ διήγησή του ὡς τὴν ἔνοδο στὸ θρόνο τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (963). βρίσκει ἔτσι τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπαινέσει τὸν Βρίγγα τονίζοντας ὅτι «διείπε τὸ ὑπήκοον ἐν δικαιοσύνη» ἢ ὅτι «τῇ ἐντροχέια καὶ συνέσει αὐτοῦ διώκει τὰ τοῦ κοινοῦ» (23.2 - 4,16 - 17)¹.

Στὰ φιλοβριγγικὰ κείμενα θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ καταταχτεῖ καὶ τὸ γνωστὸ ρητορικὸ ἔργο «Φιλόπατρις», τὸ ὁποῖο γιὰ ἓνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα εἶχε

1. Πρβλ. καὶ Hirsch, *Byzantinische Studien*, ὁ.π.. σελ. 276 σημ. 4 καὶ 277 σημ. 2 - 3.

ἀποδοθεῖ στὸν Λουκιανό. Χωρὶς νὰ ἀναφέρεται στὸ ἔργο τὸ ὄνομα τοῦ Βρίγγα, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὸ εὐνοϊκὸ γι' αὐτὸν κλίμα ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἄγνωστος συντάκτης περιγράφει τὴ διακυβέρνηση τῆς αὐτοκρατορίας πρὶν ἀπὸ τὸν Φωκᾶ, ἐνῶ εἶναι χαρακτηριστικὰ δυσμενῆς ἡ ρητὴ ἀναφορά του στὸν τελευταῖο. Ὁ χρόνος σύνταξης τοῦ διαλόγου, λίγο μετὰ τὸν Αὐγούστο 963, ἐξηγεῖ τὴν ἀνωθυμία τοῦ συγγραφέα ἀλλὰ καὶ τὴν τεχνικὴ γραφῆς τοῦ ἔργου· τὰ πολλὰ ρητορικὰ σχήματα καὶ οἱ μετωνυμίες διευκόλυναν τὴν κυκλοφορία του, ἡ ὁποία σὲ ἄλλη περίπτωση θὰ ἦταν ἀδύνατη, ἐφόσον ἀσχεῖται ἐντονη κριτικὴ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα¹.

Στὸν «κύκλο» τῶν ἀντιβριγγικῶν κειμένων περιλαμβάνονται ἡ Ἱστορία τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, τὰ χρονολογικὰ ἔργα τοῦ Σκυλίτζη, τοῦ Ζωναρᾶ, τοῦ Μανασσῆ καὶ ὀρισμένα ἀκόμη μεταγενέστερα κείμενα ποῦ, στὴν οὐσία, ἀντιγράφουν τὰ δύο πρῶτα. Ἐδῶ ὁ Βρίγγας χαρακτηρίζεται ὡς «κακοῦργος καὶ περιπόνηρος»², «ἀνδράριον ἀμφίβολον καὶ ἀνανδρον»³, «εὐνοῦχος γυναικόψυχος, πόριμος πρὸς κακίαν/ἀνθρωπος μαλακόψυχος, σκεῦος πονηρευμάτων»⁴, «δυσέντευκτος... (καὶ) πάσιν μισητός»⁵.

Οὐδέτερη, ἴσως, στάση ἀπέναντι στὸν παρακοιμώμενο τηρεῖ ὁ ἄγνωστος συντάκτης τοῦ κεφαλαίου 96 τοῦ «Περὶ βασιλείου τάξεως» ποῦ ἔχει τὸν ἀκόλουθο τίτλο: «Ἀναγόρευσις Νικηφόρου βασιλέως τοῦ γεγονότος δομestikou τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἀνδριωτάτου»⁶. Μνημονεύει τὰ γεγονότα ἀπὸ τὸν Μάρτιο ὡς τὸν Αὐγούστο 963, χωρὶς νὰ προβαίνει σὲ κρίσεις εἰς βᾶρος τοῦ Βρίγγα ἀκόμη καὶ ὅταν ἠττᾶται στὴν ἀναμέτρησή του μὲ τὸν Φωκᾶ.

Ὁ φιλοβριγγικὸς χαρακτήρας τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη καὶ τοῦ Vaticanus gr. 163 συνδέεται ἄμεσα, νομίζω, μὲ τὸ χρόνο συντάξεως τῶν δύο κειμένων, ποῦ θὰ πρέπει νὰ συμπίπτει μὲ τὴν πτώση τοῦ Βρίγγα καὶ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ⁷. Εἶναι καταφανὴς ὁ στόχος ποῦ ἔχουν τὰ χρονολογικὰ αὐτὰ ἔργα: ἡ διοίκηση τοῦ κράτους μεταβιβάστηκε ὁμαλὰ χω-

1. Βλ. Χριστίνας Ἀγγελίδη, Ἡ χρονολόγηση καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ διαλόγου Φιλόπατρις, Ἑλληνικά 30 (1977 - 78), σελ. 34 - 50.

2. Λέων Διάκονος 32, 16 - 17 (Hase).

3. Λέων Διάκονος 39, 4 - 6 (Hase).

4. Μανασσῆ, Χρονικὸν στ. 5728 - 5730 (Bonn).

5. Ζωναρᾶς IV, 76, 25 (Dindorf). Πρβλ. καὶ Σκυλίτζη 257, 28 - 31, 258, 52 - 54 (Thurn). Ἀκόμη Hirsch, Byzantinische Studien, σελ. 277 σημ. 4 - 5 καὶ 278 σημ. 1.

6. Περὶ βασιλείου τάξεως 1,433 - 440 (Reiske).

7. Ὁ Hase ὑποστήριξε ὅτι τὸ κείμενο τοῦ Vaticanus gr. 163 πρέπει νὰ ἔχει γραφτεῖ τὴν ἐποχὴ τοῦ Τζιμισκῆ (Λέων Διάκονος 415) ἐνῶ ὁ Hirsch (Byzantinische Studien, σελ. 279 κ.εξ.) διατύπωσε τὴν ἄποψη ὅτι γιὰ τὸ τελευταῖο τμήμα τοῦ κειμένου τῆς Βατικανῆς (961 - 963) ἔχει χρησιμοποιηθεῖ πηγὴ ξένη πρὸς τὸν Λογοθέτη. Βλ. ὁμοίως Markopoulos, Vaticanus gr. 163, σελ. 87 - 89.

ρίς να δημιουργηθῶν προβλήματα και μάλιστα δυναστικά. "Όσο και ἔαν φαίνεται παράξενο σὲ πρώτη ὄψη, τὰ χρονικά πού ἐκφράζονται εὐνοϊκά γιά τὸν Βρίγγα, ἐγκωμιάζουν και τὸν Νικηφόρο Φωκά· αὐτὸ ἰσχύει ἰδιαίτερα γιά τὸν Vat. gr. 163, ὁ ὁποῖος παραδίδει τὸ κείμενο τῆς χρονογραφίας τοῦ Λογοθέτη ὅπως ἔχει ἀναθεωρηθεῖ τὴν ἐποχὴ τῶν Φωκάδων¹. Ἀντίθετα, ἀντιβριγγικά ἔργα εἶναι κατὰ κανόνα τὰ ἀντιφωκαδικὰ κείμενα, στὰ ὁποῖα ἡ ἀντιπαράθεση προσώπου-ἐξουσίας ἀποκτᾷ ἐντελῶς διαφορετικὴ διάσταση. Γραμμένα τὰ πιὸ πολλὰ σὲ μεταγενέστερη ἐποχὴ (μετὰ τὰ μέσα τοῦ 11ου αἰώνα) εἶναι ἐχθρικά προδιατεθειμένα ἀπέναντι στὸν Φωκά ἐνῶ, συνάμα, ἀντιμετωπίζουν με ἐπιφύλαξη ἢ και ἐχθρικὴ διάθεση τὸν Βρίγγα, τονίζοντας μόνο τις ἄσχημες πλευρὲς τῆς προσωπικότητάς του· ὁ παρακοιμώμενος ἐντάσσεται στὸ γενικότερο φωκαδικὸ πλαίσιο, γι' αὐτὸ και προσεγγίζεται με ἀρκετὴ ἐπιφύλαξη. "Ἐνας μόνο διαχωρισμὸς πρέπει νὰ γίνεῖ στὸ σημεῖο αὐτό· πρόκειται γιά τὴν περίπτωση τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, ὁ ὁποῖος ἐγκωμιάζει τὸν Φωκά ἀλλὰ δυσφημεῖ τὸν Βρίγγα. "Ὁ Λέων ὁμως γράφει ἱστορία, ὄχι χρονογραφία, και μάλιστα ἐγκωμιαστικὴ ἱστορία. "Ὁ χρόνος συγγραφῆς τοῦ ἔργου του, μετὰ τὸ 976 και ὀπωσδήποτε πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος 1000², ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν περίοδο πού μᾶς ἀπασχολεῖ, τὴν ἀνάρρηση δηλ. στὸ θρόνο τοῦ Νικηφόρου Φωκά. "Ἐτσι στὴ διαμάχη Φωκά-Βρίγγα ὁ Λέων ἀφήνει νὰ προβληθῶν, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ σύγχρονες ἐπιβιώσεις, ὅπως συμβαίνει με τὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη και τὸν Vat. gr. 163, οἱ δύο διαμετρικά ἀντίθετες ὁμάδες πού ἔδρασαν τότε στὴ Κωνσταντινούπολη: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὁ Βρίγγας, «ἀνεπιτήδευτος ἐν καιροῖς δυσκόλοις ὄχλον κολακεῦσαι και καταδημαγωγῆσαι τὸ πλῆθος» ὅπως πολὺ εὐστοχα ἀναφέρει ὁ Σκυλίτζης³, και ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ἥρωας με εὐρύτατο λαϊκὸ ἔρεισμα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας περιμένει τὴν ἀλλαγὴ. "Ὁ Λέων τάσσεται πολὺ φυσικά με τὴ δευτέρη ὁμάδα και κρίνει με ἰδιαίτερο σκεπτικισμὸ τὴν πρώτη.

Θεωροῦμε σκόπιμο νὰ σημειώσουμε ὅτι ἐκείνη περίπου τὴν ἐποχὴ παρατηρεῖται μιὰ γενικότερη ἀναψηλάφηση πολλῶν ἱστορικῶν κειμένων. "Ἦδη ὁ Hirsch⁴ και ἰδιαίτερα ὁ Grégoire⁵ μίλησαν γιά τὸ φιλοφωκαδικὸ χαρακτήρα ὀρισμένων χειρογράφων τοῦ Λογοθέτη. "Ὁ Každan ἐπεξέτεινε τὴν ἔρευνα και διαπίστωσε ἀντιφωκαδικὲς τάσεις στὶς χρονογραφίες τοῦ Σκυλίτζη και τοῦ Ζωναροῦ⁶. Νεώτερες ἔρευνες ἐνίσχυσαν τις διαπιστώσεις αὐτὲς με καινούρια

1. Γιά τὰ φιλοφωκαδικὰ και ἀντιφωκαδικὰ κείμενα τοῦ 10ου αἰ. βλ. παρακάτω σελ. 92.

2. Ν. Παναγιωτάκη, *Λέων ὁ Διάκονος*, ΕΕΒΣ 34 (1965), σελ. 13.

3. Σκυλίτζης 257, 28 - 29 (Thurn).

4. Hirsch, *Byzantinische Studien*, σελ. 277, 279, 280 κ.ἄ.

5. H. Grégoire, *La carrière du premier Nicéphore Phocas*, Προσφορά εἰς Στίλπωνα Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1953, σελ. 232 - 254 και εἰδικὰ σελ. 250 - 252.

6. A. P. Každan, *Istočniki L'va D'jakona i Skilicy dlja istorii tretej četverti X stoletija*, Viz. Vrem. 20 (1961), σελ. 106 - 128. Πρὸβλ. F. H. Tinnfeld, *Kategorien*

ἐπιχειρήματα¹. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι πρώτη φορά πού παρατηροῦνται φιλολογικὲς ἀναθεωρήσεις βυζαντινῶν κειμένων· πρόχειρα παραδείγματα ὁ Κίναμος καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἀναθεωρήσεις ὅμως κειμένων μὲ σαφὴ ἰδεολογικό-πολιτικό προσανατολισμὸ πρωτοεμφανίζονται στὰ τέλη τοῦ 9ου καὶ κυρίως στὸ 10ο αἰώνα· ὁ «τύπος» δομικὰ εἶναι σχεδὸν παντοῦ ὁ ἀκόλουθος: προσωπογραφικὲς πρρεμβολὲς στὸ κείμενο γιὰ συγκεκριμένα πάντοτε ἄτομα². Πρῶτο δεῖγμα παρόμοιας σύνθεσης καὶ τακτικῆς ἀποτελεῖ, ἀπ' ὅσο γνωρίζω, ἡ περίπτωσις τῶν ἀντιφωτικῶν κειμένων. Εἶναι σήμερα ἐξακριβωμένο ὅτι ἡ προσωπικότητα τοῦ Φωτίου καὶ κυρίως ἡ γενικότερη πολιτικὴ του δραστηριότητα, συνέβαλε στὴ σύνταξιν καὶ κυκλοφορίαν ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του λιβέλων μὲ προφανῆ σκοπὸ τὴ δυσφήμιση τοῦ πατριάρχου. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ ἀνιχνεύονται σήμερα στὸ Βίο τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου, στὸ Βίο τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου, στὴ χρονογραφία τοῦ Ψευδοσυμεῶν³ καθὼς καὶ στὸ

der Kaiserkritik in der byzantinischen Historiographie, Μόναχο 1971, σελ. 108 - 121. I. Djurić, *Porodića Foka*, ZRVI 17 (1976), σελ. 260 - 263· Μαρκόπουλου, *Ψευδοσυμεῶν*, σελ. 24 - 25 καὶ εἰδικὰ τὴ σημ. 73· τοῦ Ἰδίου, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 89· Pungert, *Profane Literatur*, ὅ.π., σελ. 355 - 356. Θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι ἡ ἀποψη τῶν ἐρευνητῶν γιὰ τὴ φιλοφωκαδικὴ φιλολογία ἐνισχύεται ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ, ὁ ὁποῖος στὸ ἀνέκδοτο ἀκόμη ἔργο του μὲ τίτλο «Ἱστορία σύντομος» ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα: *Νικηφόρος Φωκάς ὁ Νικητής. Ὑπὲρ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκά πολλοὶ τῶν κατ' ἐκείνον καὶ τῶν οὐ πολὺ ἕστερον διεξοδικὰ συγγράμματα ἐκδεδώκασιν καὶ ὁ ἀναγιγνώσκων ἐκεῖνα οἴσεται ὅποσα ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐν τε ἰδιώτῳ σχήματι ἐν τε βασιλικῷ κατώρθωσεν. Ὁ δὲ ἡμέτερος λόγος βραχεῖα τὰ περὶ τούτου ἐρεῖ* (Sinaiticus gr. 482 (1117) f. 275v. V. N. Beneševič, *Opisanie grečeskich rukopisej monastyrja Sojatoj Ekateriny na Sinae*, τ. I, Πετροῦπολη 1911, σελ. 278 - 279). Γιὰ τὸ κείμενο αὐτὸ τοῦ Ψελλοῦ βλ. K. Snipes, *A newly discovered historical Work of Michael Psellos*, Third Annual Byzantine Studies Conference, Abstracts of Papers, Νέα Ὑόρκη 1977, σελ. 57 - 58 καὶ J. A. N. Ljubarskij, *Michail Psell. Ličnost' i tvorčestvo*, Μόσχα 1978, σελ. 176 κέξ. Εἰδικὰ γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Ljubarskij βλ. καὶ τὶς πρόσφατες βιβλιοκρισίαις τοῦ A. Kazhdan, BZ 73 (1980), σελ. 346 - 348 καὶ τοῦ E. Tinnefeld, Bsl 40 (1979), σελ. 227 κέξ. καὶ μάλιστα σελ. 229 - 230 σημ. 1. Θὰ ἤθελα ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ νὰ εὐχαριστήσω τὸν κύριον Δ. Γόννη καὶ τὸν κύριον Σπ. Κοντογιάννη, τοῦ Κέντρου Συναϊτικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, οἱ ὁποῖοι μὲ ἰδιαίτερη προθυμία ἔθεσαν στὴ διάθεσίν μου φωτοτυπίαις τοῦ συναϊτικοῦ χειρογράφου.

1. Βλ. Μαρκόπουλου, *Ψευδοσυμεῶν*, σελ. 24 - 26 καὶ σημ. 73 - 74· τοῦ Ἰδίου, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 89 - 90.

2. Βλ. τὸ ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον ἔργο τοῦ P. G. Preobraženskij, *Letopisnoe povestovovanie sv. Theofana Ispovednika*, Βιέννη 1912, σελ. 58 - 65, 172 - 195 κ.ά., ὅπου γίνεται ἐκτενὴς λόγος γιὰ τὴν ἀναθεώρηση τοῦ Θεοφάνη τὸ 10ο αἰ. Γιὰ τὰ προβλήματα πού «θέτουν» τὰ κείμενα τοῦ 10ου αἰ. καὶ ἰδιαίτερα τὰ χρονολογικὰ βλ. τὸ ἀξιόλογο ἄρθρον τῆς Evelyne Patlagean, *Discours écrit, discours parlé. Niveaux de culture à Byzance aux VIIIe - XIe siècles*, *Annales* 34 (1979), σελ. 264 - 278.

3. Βλ. Μαρκόπουλου, *Ψευδοσυμεῶν*, σελ. 163 - 170, 173 - 174 μὲ παραπρυμπεὲς στὰ οἰκεῖα χωρία.

«Synodicon Vetus»¹. Καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Φωτίου, ὅπως καὶ μὲ τοὺς Φωκάδες, ἀκολουθήθηκε ἡ ἴδια πρακτικὴ γιὰ ἀντίθετα ὅμως ἀποτελέσματα.

Β' Ο ΒΙΟΣ

Γιὰ τὴν καταγωγὴ τοῦ Ἰωσήφ Βρίγγα τίποτε σχεδὸν δὲν εἶναι γνωστό. Θὰ πρέπει ὅμως ἡ οἰκογένειά του νὰ εἶχε ἢ νὰ ἀπέκτησε κάποια ἰσχὺ, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Βρίγγα καταγόταν ὁ μετέπειτα αὐτοκράτορας Μιχαὴλ ΣΤ' (1056 - 1057)². Ἀπ' ὅσο μπόρεσα νὰ διακριβώσω, ἓνας ἀκόμη Βρίγγας εἶναι γνωστός· πρόκειται γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Βρίγγα, σύμπονο, τοῦ ὁποίου σώθηκε ἀχρονολόγητο μολυβδόβουλλο³.

ἽΟ Ἰωσήφ Βρίγγας ἐμφανίζεται στὶς πηγές μὲ τὴ ρητὴ μνεία τοῦ ἴου βιβλίου τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη καὶ τοῦ Vat. gr. 163: «... χειροτονεῖται δὲ ἀντ' αὐτοῦ <πατριάρχης> Πολύευκτος μοναχὸς ἀσκητικὸν βίον διαλάμπων... Ὁ δὲ... βασιλεὺς Κωνσταντῖνος... ὁμοιότροπον ἐδρών Ἰωσήφ πατρίκιον καὶ πραιπόσιτον... σακελλάριον προχειρίζεται, ἔπειτα δρουγγάριον τοῦ πλωίμου...»⁴. Ἐφόσον ὁ Πολύευκτος ἀναγορεύτηκε πατριάρχης στὶς 3 Ἀπριλίου 956⁵, μποροῦμε νὰ χρονολογήσουμε μὲ σχετικὴ ἀκρίβεια τὴν ἀνάδειξη τοῦ Βρίγγα, ἥδη πατρίκιου καὶ πραιπόσιτου (ἐπομένως εὐνούχου), σὲ σακελλάριον· terminus post quem εἶναι ὅπωςδῆποτε ἡ παραπάνω χρονολογία, ἴσως μάλι-

1. J. Duffy - J. Parker, *The Synodicon Vetus*, Dumbarton Oaks, Washington D. C. 1979 (CFHB 15), σελ. XV, κεφ. 157 - 162.

2. Ὁ N. Skabalanovich, *Vizantiiskoe gosudarstvo i tserkov' v XI veke*, Πετροῦπολη 1884, σελ. 71, δὲ δέχτηκε τὴν καταγωγὴ αὐτῆ, γιὰ τὴν ὁποία ὅμως δὲν ὑπάρχει σήμερα καμιά ἀμφιβολία. Ἔτσι σὲ βραχὺ χρονικὸ ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη φράση: «Μιχαὴλ ὁ γέρον, ὁ ἀπὸ στρατιωτῶν, ὁ Βρίγγας, ἐκράτησεν τῇ κβ' τοῦ αὐγούστου...» (P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, τ. I, Βιέννη 1975 (CFHB XII/1), σελ. 160, ἀρ. 14 τ. II, Βιέννη 1977 (CFHB XII/2), σελ. 149 - 150). Ἀκόμη τὸ γνωστὸ λατινικὸ νεκρολόγιο ποῦ ἔχει σχολιάσει ὁ Grierson ἀναφέρει τὸν Μιχαὴλ ΣΤ' ὡς *Briucam*, ποῦ εἶναι βέβαια παραφθορὰ τοῦ Βρίγγας (P. Grierson, *The Tombs and Obits of the byzantine Emperors*, DOP 16 (1962), σελ. 60). Ἀνάλογη μνεία παραδίδει καὶ ὁ Lupus Protospatharius, MGH SS V 59, στ. 27, τὴν ὁποία ἀξιοποίησε ὁ Ducange, *Familiae byzantinae*, Παρίσι 1680, σελ. 146.

3. K. M. Κωνσταντόπουλου, *Βυζαντιὰ μολυβδόβουλλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου*, Ἀθήνα 1917, σελ. 345 ἀρ. 553β· V. Laurent, *Les Bulles métriques dans la Sigillographie Byzantine*, Ἑλληνικά 4 (1931), σελ. 359 ἀρ. 218. Τέλος γιὰ τὴν οἰκογένεια Βρίγγα πρβλ. ἀκόμη A. P. Každan, *Social'nyj sostav gospodstvujščego klassa Vizantii XI - XII vv.*, Μόσχα 1974, σελ. 99, 105, 108, 121 κ.ά.

4. Συν. Θεοφ. 444, 19 - 445, 9 (Bonn)· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 92. 4, 7 - 9.

5. Grumel, *Regestes*, τ. II, σελ. 225.

στα και πολύ κοντά σ' αυτήν, δηλ. μεταξύ 'Απριλίου και Μαΐου του ίδιου έτους. 'Εκείνη περίπου την εποχή θα πρέπει να έγινε και δρουγγάριος του πλωίμου. 'Από τα παραπάνω αξιώματα αξία δια λόγου είναι του σακελλάριου και του δρουγγάριου του πλωίμου (άντιστοιχα 14ο και 20ο στην ιεραρχία με βάση το τακτικό του 'Εσκοριάλ)¹. Οί έξουσίες που συνεπάγονται οί τίτλοι αυτοί δείχνουν ότι ο Βρίγγας είχε ήδη όλες τις προϋποθέσεις ανόδου στην ιεραρχία του Βυζατίου.

Ποιά ηλικία είχε ο Βρίγγας όταν κατέλαβε τα αξιώματα αυτά είναι άγνωστο. Στο κεφάλαιο όμως «Περὶ συνηθειῶν τῶν πραιποσίτων ἐν τῇ τάξει τοῦ ἵπποδρομίου» τοῦ «Περὶ βασιλείου τάξεως» μνημονεύεται ἕνας 'Ιωσήφ πραιπόσιτος ὁ γέρον². 'Ο Reiske στὰ σχόλιά του ταυτίζει, με κάποιον δισταγμό, τὸν γέροντα 'Ιωσήφ με τὸν Βρίγγα, μολονότι τονίζει ὅτι «... eodem tempore duo eunuchi Iosephi nomine in aula byzantina fuisse»³. Τὴν ταύτιση, πὸ ἀποδέχτηκε μᾶλλον ἀβασάνιστα ὁ Guiland⁴, δὲν τὴ θεωρῶ πιθανή· ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Guiland ἄλλωστε παραδέχεται, ὁ Πορφυρογέννητος εἶχε ὑπὸ τὴν ὑπηρεσία του τὸν Βρίγγα, ὥστε νὰ τὸν γνωρίζει πολὺ καλὰ καὶ νὰ τὸν ἀναφέρει ἐπώνυμα ὅπου τὸ ἔκρινε ἀπαραίτητο⁵. 'Εξάλλου, κανένας βυζαντινὸς συγγραφέας δὲν ἀναφέρει ὡς γέροντα τὸν Βρίγγα. Πιστεύω ὅτι ἡ προσωνομία γέρον τέθηκε στὸ «Περὶ βασιλείου τάξεως» με σκοπὸ νὰ ἀντιδιαστείλει τὸν Βρίγγα ἀπὸ τὸν συνώνυμό του πραιπόσιτο 'Ιωσήφ.

Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' φαίνεται ὅτι ὁ Βρίγγας εἶχε ἤδη ἀρχίσει νὰ ἔχει σημαντικὲς ἐξουσίες στὴ βασιλεύουσα· ἄλλωστε καὶ οί τίτλοι του προϋπέθεταν κάτι ἀνάλογο⁶. Τὸ γεγονός πρέπει νὰ ἐκτιμηθεῖ σὲ ἀντιπαράθεση με τὴν προϊούσα ψυχρότητα πὸ ἐμφάνισαν οί σχέσεις τοῦ Πορφυρογέννητου με τὸν ἄλλο ἰσχυρὸ ἄνδρα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὸ Βυζάντιο, τὸν παρακοιμώμενο Βασίλειο Λακατηνό⁷. Οί πηγές δὲν ἀναφέρουν

1. N. Oikonomidès, *Les listes de préséance byzantines des IX et X siècles*, Παρίσι 1972, σελ. 303 - 304.

2. Περὶ βασιλείου τάξεως I, 807, 11 - 14 (Reiske).

3. "Ο.π. II, 907.

4. Guiland, *Recherches*, ὁ.π., τ. I, σελ. 361.

5. "Ο.π.

6. 'Ὡς πατρικιος-πραιπόσιτος ὁ Βρίγγας εἶχε τὸ προβάδισμα ἐνάντι ὅλων τῶν πατρικίων εὐνούχων ἢ ὄχι καὶ χρημάτιζε ὡς μεσάζων ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα καὶ στοὺς λοιποὺς ἀξιωματούχους (Guiland, *Recherches*, τ. II, σελ. 341)· ὡς σακελλάριος ἔλεγε τὰ οικονομικά τοῦ κράτους (Oikonomidès, *Listes*, ὁ.π., σελ. 312). Καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δρουγγάριου τοῦ πλωίμου ἦταν ιδιαίτερα σημαντικὸ προβλέποντας μάλιστα γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦχο πὸ τὸ ἔφερε ἄνοδο σὲ υψηλότερους τίτλους (Guiland, *Recherches*, τ. I, σελ. 536· πρβλ. καὶ Oikonomidès, *Listes*, σελ. 340).

7. Γιὰ τὴ σημαντικὴ αὐτὴ ἰπροσωπικότητα βλ. W. G. Brokkaar, *Basil Lacapenus*, *Studia Byzantina et Neohellenica Neerlandica*, Leiden 1972, σελ. 199 - 234· C. M. Mazzucchi, *Dagli anni di Basilio Parakimomenos (cod. Ambros. B 119*

τίποτε σχετικό, αλλά είναι γνωστό ότι λίγο πριν από το θάνατό του — 9(19)/11/959 — ο Κωνσταντῖνος ὄρκισε τὸν Βρίγγα «τοῦ διαφυλάξαι αὐτὸν (=τὸν γιό του καὶ διάδοχο Ρωμανὸ Β΄) τῇ αὐτοῦ ἐντροχία καὶ πυκνώσει»¹, ἐνῶ ἀρνήθηκε κάτι τέτοιο στὸν Βασίλειο, ὁ ὁποῖος, πάντως, τὸν ἐνταφίασε «ὡς ἔθος ἐστί»².

Ἡ χρονικὴ περίοδος ἀπὸ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ρωμανοῦ Β΄ (τέλη 959) ὡς τὸν Αὐγούστο 963, ὅποτε στέφθηκε αὐτοκράτορας ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ἀποτελεῖ τὸ ἀπόγειο τῆς δραστηριότητος τοῦ Βρίγγα. Ἦταν οὐσιαστικά ὁ κυβερνήτης τῆς αὐτοκρατορίας καὶ δὲν ὑπάρχει πάνω σ' αὐτὸ καμιά ἀμφισβήτηση: «... Ἐξελέξατο δὲ καὶ προέκρινεν <ὁ Ρωμανὸς> παραδυναστεύοντας καὶ πρώτους τοὺς τῆς συγκλήτου Ἰωσήφ πατρίκιον, πραιπόσιτον καὶ δρουγγάριον τῶν πλωίμων, ὄντινα καὶ μετὰ βραχὺ παρακοιμώμενον προανεβίβασεν, καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ φροντίδα τοῦ ὑπηκόου ἀνατέθεικεν (Συν. Θεοφ. 469, 17 - 470,1 Bonn)»³, «Τὴν δὲ τῆς βασιλείας διοίκησιν ὑπὸ τὸν πραιπόσιτον καὶ παρακοιμώμενον τὸν Βρίγγαν Ἰωσήφ ἐποιήσατο» (Ζωναρᾶς IV, 72, 20 - 22 Dindorf), «... τὰς τῶν ὄλων φροντίδας Ἰωσήφ ἐνεχείρησε τῷ πραιποσίτῳ καὶ παρακοιμωμένῳ, ᾧ Βρίγγας ἢ ἐπωνυμία» (Σκυλίτζης 248,5 - 7 Thurn). Τὰ κείμενα ποὺ δὲν ἀνήκουν στὸν «κύκλον» τοῦ Λογοθέτη τονίζουν, χωρὶς ἐξαιρέση, ὅτι ὁ Ρωμανὸς δὲν ἀσχολεῖτο καθόλου μετὰ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, ἢ ὁποῖα εἶχε ἀφθεῖ στὸν Βρίγγα, ἀλλὰ ἐπιδιδόταν μόνον σὲ συναναστροφὰς «μεθ' ἡταιρηκότων καὶ βεβήλων ἀνδραρίων καὶ μαχλάδων καὶ μίμων καὶ γελωτοποιῶν τὰς ἐκδεδιητημένας μεταδιώκειν τῶν πράξεων» σύμφωνα μετὰ τὸν Σκυλίτζη (248,8 - 9 Thurn). Ταυτόσημη διήγησις παραδίδει ὁ Ζωναρᾶς⁴, ἕνα ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον ἀγιολογικὸ κείμενο, ἢ Σύνοψη τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Εὐγενίου (BHG³ ἀρ. 612) ποὺ ἔγραψε ὁ Ἰωάννης Λαζαρόπουλος (=Ἰωσήφ μητροπολίτης Τραπεζούντας, 14ος αἰ.)⁵, ἐνῶ ὁ Ψελλὸς στὴν ἀνέκδοτη Χρονικὴ Σύνοψη

Sup.), *Aevum* 52 (1978), σελ. 266 - 316. Βλ. ἀκόμη ὅσα ἀναφέρει ὁ Cavallo στὸν τόμο H. Belting - G. Cavallo, *Die Bibel des Niketas*, Wiesbaden 1979, σελ. 26 κ.εξ.

1. Συν. Θεοφ. 466, 13 - 15· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 96. 14, 34 - 35.

2. Συν. Θεοφ. 468, 10· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 96. 14, 37.

3. Πρβλ. καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ κειμένου τῆς Βατικανῆς, Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 97. 15,7 - 11.

4. Ζωναρᾶς IV, 73, 17 - 20 (Dindorf).

5. «... καὶ μετ' αὐτὸν (=Κωνσταντῖνος Ζ΄) ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ρωμανὸς ἐγκαταῖ τῆς ἀρχῆς γέγονε, ὅς καὶ παιδίον ἐλέγετο. ἠδυναθείαις δὲ τούτου καὶ τρυφαῖς προσκειμένου καὶ ἀνδράσι διεφθαρμένοις συνόντος, τὴν τῆς βασιλείας διοίκησιν ὁ παρακοιμώμενος εἶχεν Ἰωσήφ ὁ Βρίγγας...» ('Αθ. Παπαδόπουλος - Κεραμέως, *Fontes Trapezuntini*, I, (ἀνατ.) Ἀμστερνταμ 1965, σελ. 79, 29 - 32). Τὸ κείμενο αὐτὸ ἔχει ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὸν N. A. Bees (Βέη), *Eine unbeachtete Quelle über die Abstammung des Kaisers Basileios I., des Mazedoniens*, BNJ 4 (1923), σελ. 76.

είναι κατηγορηματικός: «... κατωλιγορρίζει γοῦν πάσης βασιλικῆς πράξεως. . . πανημερίοις δὲ μίμοις γελοίων καὶ θεάτροις ἐσχόλαζε, περὶ τε τὰ ἀφροδίσια ἐμεμῆνει περὶ τε τὰ ἱππηλάσια ἐκεχήνει καὶ περὶ τὰ κωνηγέσια ἐπεφύκει (Sinaiticus gr. 482 (1117), f. 275).

Μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Ρωμανὸ ἀναδιαρθρώνεται καὶ ἡ διοίκηση τῆς αὐτοκρατορίας· ὁ Βρίγγας ἀναγορεύεται παραδυναστεύων, πρῶτος τῆς συγκλήτου καὶ πολὺ σύντομα παρακοιμώμενος, ἀντικαθιστώντας τὸν μέχρι πρὶν λίγο πανίσχυρο Βασίλειο Λακαπηνό¹. Ὁ ἴδιος πλέον φροντίζει καὶ ἐπιλέγει διάφορα νέα πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης του ποὺ ἐπκνδρώνουν τὴν κρατικὴ μηχανή: πρόκειται γιὰ τὸν πρωτοσπαθᾶριο Ἰωάννη Χοιρινᾶ, ποὺ ἀναγορεύτηκε πατρίκιος καὶ μέγας ἐταιρειάρχης², τὸν πρωτοσπαθᾶριο Σισίνιο, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἀλληλοδιαδόχως ἑπαρχος τῆς πόλεως, πατρίκιος καὶ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ³, καὶ τὸν Θεόδωρο Δαφνοπάτη, ποὺ ἦταν ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ Σισίνιου στὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως⁴. Ἡ τελευταία ὀνομασία δημιούργησε ὀρισμένα προβλήματα, ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὸ βασιλικὸ πιπτάκιο, τὸ ὁποῖο ἔστειλε ὁ Ρωμανὸς Β' στὸν Θεόδωρο Δαφνοπάτη, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ ἓνα «ὄνειρο» ποὺ εἶδε ὁ νεαρὸς αὐτοκράτορας. Στὸ «ὄνειρο» δηλώνεται ὅτι μόνον ἔταν «ὁ πρότερον ἐπιμελόμενος τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ θησαυροῦ, ὅτε τὴν οἰκίαν εἶχεν εὐπρόπειαν καὶ τὴν βᾶσιν ἀσάλευτον, ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος πάλιν τὸ οἰκεῖον ἀναλαβὼν ἀξίωμα τὴν ἀκοσίαν εἰς κόσμον καὶ τὴν

1. Εἶναι πλέον «Ministerpräsident» σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ H. G. Beck, *Der byzantinische «Ministerpräsident»*, BZ 48 (1955), σελ. 309 κέξ. καὶ ἰδιαιτέρα σελ. 328 - 329 (= *Ideen und Realitäten in Byzanz*, Var. Reprints, Λονδίνο 1972, ἀρ. XIII). Ὅπως ἔχει παρατηρήσει ὁ Dölger (BZ 40, 1940, σελ. 181) γιὰ τὴ χρονικὴ περίοδο ποὺ ἐξετάζουμε ἐδῶ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου τῆς συγκλήτου εἶναι συνώνυμο μὲ τοῦ παραδυναστεύοντος· εἶναι ἄλλωστε γνωστὸ ὅτι κατὰ τὸ 10ο - 11ο αἰ. ὁποῖος βρισκεται ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα στὴν κρατικὴ ἱεραρχία, ἀποκαλεῖται συνήθως παραδυναστεύων ἢ μεσιτεῦων (Αἰκατερίνης Α. Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ σύγκλητος εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος*, Ἀθήνα 1949, σελ. 77 σημ. 7 - 78 σημ. 1· πρβλ. καὶ Beck, ὁ.π., σελ. 316 - 318). Γιὰ τὴν «ἀξία» τοῦ παρακοιμώμενου βλ. Oikonomides, *Listes*, σελ. 305 μὲ τὴν εἰδικὴ βιβλιογραφία (σημ. 91 - 92).

2. Βλ. Guillard, *Recherches*, τ. I, σελ. 184, 295 καὶ σημ. 198, τ. II, σελ. 106. Τὸ χειρόγραφο τῆς Βατικανῆς δὲ μνημονεύει τὸν Χοιρινᾶ.

3. Βλ. γι' αὐτὸν Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 101, ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Πρόσφατα ὁ W. Seibt (*Die byzantinischen Bleisiegel in Österreich*, τ. I, Βιέννη 1978, ἀρ. 91, σελ. 212 - 213) δημοσίευσε μολυβδόβουλλο τοῦ 10ου αἰ., ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη ἐπιγραφή: *Σησηνίω βασιλικῷ (πρωτο)σπαθ(α)ρ(ί)ω (καὶ) ἐπὶ τ(ῆς) μεγάλ(ης) ἐτερο(εί)φας*. Ὁ ἐκδότης πιθανολογεῖ ἔτσι ὅτι ὁ Σισίνιος διατέλεσε καὶ μέγας ἐταιρειάρχης, κάτι ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλειστεῖ.

4. Γιὰ τὸν Δαφνοπάτη βλ. πλέον J. Darrouzès - L. G. Westerink, *Théodore Daphnopatès, Correspondance*, Παρίσι 1978, σελ. 1 - 27· πρβλ. καὶ Μαρκόπουλου, *Ψευδοσυμεών*, σελ. 26 σημ. 71.

πενίαν εἰς πλοῦτον μεταρροθμίση»¹. Τὸ πρόσωπο γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ ἀλληγορικὴ ἀναφορά στὸ πιττάκιο εἶναι πιθανότατα, ὅπως καὶ οἱ ἐκδότες εἰκάζουν, ὁ Σισίνιος², ἐνῶ ὁ Δαφνοπάτης — ἀντικαταστάτης τοῦ Σισίνιου ὡς ἑπάρχος τῆς Κωνσταντινούπολης — παρακλήθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἐρμηνεύσει τὸ «ὄνειρο»³. Εἶναι ἀκόμη γνωστὸ ὅτι ὁ Σισίνιος ἐπανεκτήσε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου, ἐνῶ ὁ Δαφνοπάτης ὀνομάστηκε μάγιστρος. Φαίνεται λοιπὸν πολὺ πιθανὸ ὅτι ἡ ἐκ νέου ἀνάληψη ἀπὸ τὸν Σισίνιο τοῦ ἐπαρχάτου ἔγινε κατὰ τὴ διάρκειά τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ὄχι ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὅπως πιστευόταν μέχρι τώρα⁴.

Ἄναμεσα στὶς διοικητικὰ ἀνακατατάξεις ποὺ ἔγιναν ἐκείνη περίπου τὴν ἐποχὴ εἶναι ὁ διορισμὸς τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ὡς μαγίστρου καὶ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Λέοντος ὡς μαγίστρου καὶ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως. Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία γιὰ τὶς τοποθετήσεις αὐτὲς δὲν εἶναι ἐξακριβωμένη⁵, καθὼς παρατηροῦνται παρεμφερεῖς ἀναδιαρθρώσεις καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογέννητου⁶.

Τὸ σημαντικότερο, ἴσως, γεγονὸς τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ Β' εἶναι ἡ ἀνάκτηση τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ (961). Φαίνεται ὅτι ὁ ρόλος ποὺ διαδραμάτισε ὁ Βρίγγας τόσο στὴν προετοιμασία τῆς ἐπιχείρησης ὅσο καὶ στὴν ἐξέλιξή της ὑπῆρξε ἀποφασιστικὸς, μολονότι ἐμπνευστὴς τῆς ἐκστρατείας δὲν ἦταν ὁ ἴδιος ἀλλὰ ὁ προσωπικὸς του ἀντίπαλος Βασίλειος Λακαπηνός. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὸ ἐπίγραμμα ποὺ προτάσσεται τῶν «Ναυμαχικῶν» — τὰ ὁποῖα συντάχθησαν ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Βασιλείου — ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη μνεία: «. . . Χαμβδᾶν ἦττησας, Ἀράβων γένος ἐξενάριξας / . . . Ἐνθεν δὴ, Βασίλειε, πέδον Κρήτης ἀλαπάξεις / καὶ γενεὴν ὀλέσεις Καρχηδονίων μεγαθύμων»⁷. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἐπιγράμματος ταυτίστηκε σωστὰ μὲ τὸν Βασίλειο Λακαπηνὸ ἀπὸ τὸν Κυριακίδη, ὁ ὁποῖος χρονολόγησε ἔτσι μὲ ἀκρίβεια τὴ σύνθεση τῶν «Ναυμαχικῶν», ἐπομένως καὶ τὸ ἐπίγραμμα ποὺ ἀναφέραμε,

1. Darrouzès - Westerink, *Théodore Daphnopatès, Correspondance*, ἀρ. 15, σελ. 157, 28 - 31.

2. Ὁ.π., σελ. 20.

3. Ὁ.π., ἀρ. 16, σελ. 157 - 169.

4. Ὁ.π., σελ. 20.

5. Ἴσως μεταξὺ 959 - 960 (Djurić, *Foka*, ὁ.π., σελ. 253 - 254).

6. Βλ. τὶς παρατηρήσεις τοῦ P. Lemerle, *La Vie ancienne de Saint Athanase l'Athonite*, Le Millénaire du Mont Athos, τ. I, Chevetogne 1963, σελ. 94 - 96 καὶ σημ. 99· βλ. καὶ Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 106 - 107 μὲ βιβλιογραφία.

7. Βλ. Στ. Π. Κυριακίδη, *Βυζαντινὰ μελέται. III. Πότε συνεγράφησαν τὰ λεγόμενα Ναυμαχικὰ τοῦ Βασιλείου*, Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλολ. Σχ. Παν. Θεσ/νίκης 3 (1939), σελ. 283 - 288 καὶ εἰδικὰ σελ. 283 - 284. Πρβλ. Brokkaar, *Basil Lacapenus*, σελ. 214 - 215 καὶ Mazzucchi, *Dagli anni. . . ὁ.π.*, σελ. 302 (ἰταλικὴ μετάφραση).

μεταξύ 958 και 959¹. Αντίθετα ο Mazzucchi το τοποθετεί μεταξύ 958 και 960, δηλ. λίγο πριν από την έναρξη της εκστρατείας της Κρήτης². Ο Βασίλειος όμως είχε ήδη τότε απομακρυνθεί από τα ανάκτορα της Κωνσταντινούπολης και φαίνεται άπιθано να σχεδίαζε την εκστρατεία στην Κρήτη και συνάμα να έζυμνεϊται³. Όπως άλλωστε παρατήρησε πάλι ο Κυριακίδης⁴, πρέπει να συνδυαστεί ή απομάκρυνση του έμπνευστή της εκστρατείας Βασιλείου με την ανάθεση της αρχηγίας της στον Νικηφόρο Φωκά.

Η συμβολή του Βρίγγα σε όλες τις φάσεις της επιχείρησης της Κρήτης ήταν καθοριστική, όπως προμνημονεύσαμε, και ως προς το θέμα αυτό συμφωνούν όλες οι πηγές⁵. Μάλιστα ή Συνέχεια του Θεοφάνη παραδίδει και ολόκληρο το κείμενο λόγου που εκφώνησε (;) ο Βρίγγας μπροστά στον Ρωμανό, όπου τονίζεται ή σημασία της εκστρατείας και γίνεται θερμή εισήγηση για την ανάληψη της αρχηγίας της από τον Νικηφόρο Φωκά⁶. Παραδίδεται ακόμη ότι κατά την παραμονή των βυζαντινών στρατευμάτων στην Κρήτη δημιουργήθηκε πρόβλημα ανεφοδιασμού τους⁷, που δέν πρέπει να ήταν άσχετο με τη σιτοδεία που έμφανίζεται εκείνη περίπου την εποχή στο Βυζάντιο· ή τιμή του σίτου, που συνήθως ήταν 12 μόδοι το νόμισμα, έφτασε στους 1 - 4 μολιδίους το νόμισμα⁸, με αποτέλεσμα να έμφανιστούν επισιτιστικά προβλήματα, αποκρύψεις τροφίμων κλπ. Η Συνέχεια του Θεοφάνη και ο Vat. gr. 163 τονίζουν ότι ή άμεση αντίδραση του Βρίγγα συνέτεινε ώστε να έλεγχεϊ ή κατάσταση έγκαιρα και συνάμα να τροφοδοτηθούν με τα αναγκαϊα τα στρατεύματα στην Κρήτη⁹.

Το 961 ο Βρίγγας τιμώρησε αυστηρά τους οργανωτές συνωμοσίας που εκδηλώθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Τα κείμενα του «κύκλου» του Λογοθέτη — Συν. του Θεοφάνη, Vat. gr. 163, Ψευδοσυμεών — αναφέρουν ένδεικτικά το συμβάν, μνημονεύοντας μόνο τον μάχιτρο Βασίλειο Πετεινό, ο όποιος «ύπο-

1. Κυριακίδης, ό.π., σελ. 287. Την άποψη του Κυριακίδη δέχεται και ο Brookar, ό.π., σελ. 215.

2. Mazzucchi, *Dagli anni*, σελ. 303.

3. Πρβλ. Cavallo, *Die Bibel...*, ό.π., σελ. 26 σημ. 113.

4. Κυριακίδης, ό.π., σελ. 287 σημ. 3.

5. Ν. Μ. Παναγιωτάκης, *Θεοδόσιος ο Διάκονος και το ποίημα αυτού «Άλωσις της Κρήτης»*, *Ηράκλειο* 1960, σελ. 72.

6. Συν. Θεοφ. 475, 3 - 14 (Bonn). Πρβλ. Ν. Β. Τωμαδάκης, *Προβλήματα της έν Κρήτη άραβοκρατίας (826 - 961 μ.Χ.)*, *ΕΕΒΣ* 30 (1960 - 61), σελ. 30.

7. Παναγιωτάκης, *Θεοδόσιος ο Διάκονος...*, ό.π., σελ. 71 - 72.

8. Ψευδοσυμεών 759, 12 - 16 (Bonn). Πρβλ. Α. Andrédès, *De la monnaie et de la puissance d'achat des métaux précieux dans l'Empire Byzantin*, *Byzantion* 1 (1924), σελ. 93 και G. Ostrogorsky, *Löhne und Preise in Byzanz*, *BZ* 32 (1932), σελ. 320 - 322.

9. Συν. Θεοφ. 480, 18 - 21 (Bonn) και Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 98, 19, 9 - 11, Βλ. και Παναγιωτάκης, *Θεοδόσιος ο Διάκονος*, σελ. 72.

θήκη τωνων κακοσυμβούλων μουλλον έμελέτησεν»¹. Ἄλλὰ ὁ Σκυλίτζης (250 - 251 Thurn) εἶναι λεπτομερέστερος καὶ κάνει λόγο καὶ γιὰ τὰ ἄλλα πρόσωπα ποὺ εἶχαν ἀναμιχθεῖ στὴ συνωμοσίᾳ: πρόκειται γιὰ τὸν πατρίκιο Πασχάλιο, τὸν ἐπίσης πατρίκιο Βάρδα («τὸν τοῦ Λιβός») καὶ τὸν Νικόλαο Χαλκούτζη. Σύμφωνα μετὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Σκυλίτζη ἐπιδίωξη τῶν συνωμοτῶν ἦταν ἡ καθάρσιση τοῦ Ρωμανοῦ καὶ ἡ ἀνοδος στὸ θρόνο τοῦ Βασιλείου Πετεινοῦ.

Γιὰ τὸν πατρίκιο Πασχάλιο πρᾶξιμένον ἀκόμη ἄλυτα ὀρισμένα προσωπογραφικὰ προβλήματα. Συγκεκριμένα ὁ Adontz θεώρησε² — καὶ ὁ Guiland συμφώνησε ἀργότερα³ — ὅτι Πασχάλιος, πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς Λογγιβαρδίας, προσωπικότητα ἰδιαίτερα γνωστὴ⁴, ὁ πατρίκιος Πασχάλιος καὶ ὁ «ἀπὸ στρατηγῶν» Πασχάλιος, ποὺ συντάχθηκε μετὰ τὸν Βρίγγα καὶ πολέμησε ἐναντίον τοῦ Φωκᾶ τὸ καλοκαίρι 963⁵, εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο, τὸ ὁποῖο μάλιστα ἀνήκει στὴ γνωστὴ ἀρμενικὴ οἰκογένεια τῶν Κρηνιτῶν. Ἡ Falkenhausen ἔχει δεῖξει ὁμως, πολὺ σωστά, ὅτι ὁ στρατηγὸς Πασχάλιος δὲν ἔχει καμιά σχέση μετὰ τὸν Κρηνίτη, τὸν ὁποῖο διαδέχτηκε στὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ Καλαβρίας, καὶ ὅτι ὁ Adontz παρερμήνευσε τὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ Σκυλίτζη⁶. Ἐπιπλέον, εἶναι δύσκολο νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ ὅτι ὁ Πασχάλιος ποὺ καταδιώχθηκε ἀπὸ τὸν Βρίγγα τὸ 961, μάχεται μαζὶ μετὰ τὸν Βρίγγα ἐναντίον τοῦ Φωκᾶ δύο μόλις χρόνια ἀργότερα. Ὑπάρχει ἐπίσης χρονικὴ ἀπόστασι ἀνάμεσα στὰ ἀξιιώματα· ὁ πατρίκιος Πασχάλιος δὲν μπορεῖ νὰ ἐμφανίζεται ἀμέσως ὡς «ἀπὸ στρατηγῶν» τὸ 963. Πιστεύω λοιπὸν ὅτι ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα ποὺ εἶναι δυνατὸ νὰ ταυτιστοῦν, μετὰ κάποια ἐπιφύλαξη ἴσως, εἶναι ὁ στρατηγὸς Λογγιβαρδίας Πασχάλιος μετὰ τὸν συνώνυμό του πρῶτον στρατηγὸ τοῦ 963⁷, ἐνῶ ὁ πατρίκιος Πασχάλιος εἶναι ξεχωριστὸ πρόσωπο.

Παρόμοια προβλήματα ταύτισης ἔχουν δημιουργηθεῖ καὶ μετὰ τὸν πατρίκιο Βάρδα («τοῦ Λιβός»). Συγκεκριμένα στὸ κεφάλαιο ἀρ. 43 τοῦ «Πρὸς τὸν ἴδιον

1. Συν. Θεοφ. 479, 12 - 14 (Bonn), Ψευδοσυμεῶν 759, 17 - 19 (Bonn). Ἐπισημαίνουμε ὅτι γιὰ ἓνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα ὁ Βασίλειος Πετεινὸς ταυτιζόταν μετὰ τὸν Βασίλειο Λακαπηνό· βλ. Brokkar, *Basil Lacapenus*, σελ. 204 σημ. 3 (205).

2. N. Adontz, *Les Taronites en Arménie et à Byzance*, Études Armeno-Byzantines, Λισαβόνα 1965, σελ. 227 - 228. Τὴν ταύτιση τοῦ Adontz δέχεται καὶ ὁ A. P. Kazdan, *Armiane v sostave gospodstvujushego klassa vizantijskoj imperii v XI - XII v.*, Ἐρεβάν 1975, σελ. 11 ἀρ. 2.

3. *Recherches*, τ. II, σελ. 192 - 193, τὸν διαχωρίζει ὁμως ἀπὸ τὸν Κρηνίτη (βλ. πρᾶξι.).

4. Βλ. σχετικὰ Vera von Falkenhausen, *Untersuchungen über die byzantinische Herrschaft in Süditalien vom 9. bis ins 11. Jahrhundert*, Wiesbaden 1967, σελ. 80, 98 - 99.

5. Βλ. παρακάτω σελ. 104 σημ. 1.

6. Falkenhausen, *Untersuchungen*... ὁ.π., σελ. 98.

7. Βλ. καὶ A. Pertusi, *Contributi alla storia dei temi bizantini dell'Italia Meridionale*, Atti del III Congresso Internazionale di Studi sull'Alto Medioevo, Spoleto 1958, σελ. 510 καὶ Falkenhausen, σελ. 80.

υἶον Ρωμανόν» ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος ἀναφέρει ὀνομαστικά τὸν πρωτοσπαθάριο Κωνσταντῖνο καὶ δομέστικο τῆς ὑπουργείας «... ὁ τοῦ Λιβός, ὁ νῦν ἀνθύπατος, πατρίκιος καὶ μέγας ἐταιρειάρχης»¹. Τὸ κεφάλαιο ὅμως αὐτὸ τοῦ ἔργου ἔχει γραφεῖ τὸ 952² ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος Λιβ σκοτώθηκε σὲ μάχη τὸ 917³. Ὁ Runciman σχολιάζοντας τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα προσπάθησε νὰ ὑπερπηδήσει τὴ δυσκολία ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ Πορφυρογέννητος «... probably meant to say the father of the present patrician, proconsul etc. (and) the patrician was perhaps Bardas Lips»⁴, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἄλλη ἀναγραφή. Πιθανότερη φαίνεται ἡ ὑπόθεση τῶν Mango καὶ Hawkins ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὑπέπεσε σὲ ἀναχρονισμό χρησιμοποιώντας σὲ μεταγενέστερη ἐποχὴ παλαιότερο ἔγγραφο, χωρὶς νὰ προβεῖ στὶς ἀναγκαῖες διορθώσεις⁵. Πάντως δὲν ὑπάρχει καμιὰ μνεία ποὺ νὰ βεβαιώνει ὅτι ὁ Βάρδας Λιβ διατέλεσε ἀνθύπατος ἢ μέγας ἐταιρειάρχης, καὶ αὐτὸ φυσικὰ ἐνισχύει τὴν ἄποψη γιὰ ἀναχρονισμό.

Ὅπως βεβαιώνει ὁ Σκυλίτζης, ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε στὸν Βρίγγα ἀπὸ κάποιον Ἰωαννῆιο «τῷ γένει Σαρακηνόν»⁶, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μὲ τὶς ὑπάρχουσες ἐνδείξεις, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ συνώνυμό του βασιλικὸ σπαθαροκανδιδάτο καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκειακοῦ βεστιαρίου, τὸν ὁποῖο πρόσφατα ἀποκάλυψε ἡ ἔρευνα τοῦ Seibt⁷. Ἀπὸ τοὺς συνωμότες ὁ Βασίλειος Πετεινὸς ἐκτελέστηκε στὴν Προικόννησο, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι διαπομπεύτηκαν, ἐξορίστηκαν κι ἔγιναν μοναχοί, ἂν καὶ μετὰ ἀπὸ σύντομο χρονικὸ διάστημα ὁ Ρωμανὸς τοὺς ἀνακάλεσε ἀπὸ τὴν ἐξορία⁸.

Ἡ ρήξη ὅμως τοῦ Βρίγγα μὲ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ προβάλλεται στὶς πηγές μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν τελευταῖο τὸν Μάρτιο 961. Τὰ κεί-

1. Πρὸς τὸν ἴδιον υἶον Ρωμανόν 190. 43, 43 - 45 (Moravesik - Jenkins).

2. S. Runciman, *Const. Porphyrogenitus, de Administrando Imperio, v. II, Commentary*, Λονδίνο 1962, σελ. 157.

3. Guiland, *Recherches*, τ. II, σελ. 188 - 189.

4. Runciman, ὁ.π., σελ. 163.

5. C. Mango - E. J. W. Hawkins, *Additional Notes, Constantine Lips*, DOP 18 (1964), σελ. 299 - 300. Ἀναχρονισμούς στὸν Πορφυρογέννητο ἔχει ἐπισημάνει καὶ ὁ N. Oikonomides, *Constantin VII Porphyrogénète et les thèmes de Céphalonie et de Longobardie*, REB 23 (1965), σελ. 118 - 123 (=Documents et études sur les institutions de Byzance (VIIe - XVe 5), Λονδίνο 1976 (Var. Reprints) ἀρ. XI).

6. Σκυλίτζης 251, 69 - 70 (Thurn).

7. Seibt, *Die byzantinischen Bleisiegel...*, ὁ.π., ἀρ. 70, σελ. 184 - 185.

8. Σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Σκυλίτζη (251, 79 - 86 Thurn) μάλιστα ἐξαρθρώθηκε ἡ συνωμοσία τοῦ Βασιλείου Πετεινοῦ, ὁ Ρωμανὸς Σαρωνίτης, γαμπρὸς τοῦ πρώην αὐτοκράτορα Ρωμανοῦ Α' Λακαπηνοῦ, «... μὴ τὰ ὅμοια καὶ αὐτὸς πάθοι φοβηθεῖς» κατέφυγε στὴ μονὴ τῶν Ἐλεγγμῶν ὅπου καὶ ἔγινε μοναχός. Βλ. σχετικὰ καὶ C. Mango, *The Monastery of St. Abercius at Kursunlu (Elegmi) in Bithynia*, DOP 22 (1968), σελ. 169 - 176 καὶ εἰδικὰ σελ. 175.

μενα τοῦ «κύκλου» τοῦ Λογοθέτη τηροῦν σιγή, ἀλλὰ ὑπάρχουν ὀρισμένες μαρτυρίες ἀπὸ τὰ ἀντιφωκαδικὰ ἔργα· συγκεκριμένα ὁ Σκυλίτζης ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ Νικηφόρος ἤθελε νὰ παραμείνει στὴν Κρήτη καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ Χάνδακα μὲ σκοπὸ νὰ ἐμπεδώσει τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία στὴ νῆσο ἀλλὰ ἀνακλήθηκε ἐσπευσμένα ἀπὸ τὸν Ρωμανὸ «ταῖς τοῦ Ἰωσήφ ὑποθήκαις», διότι ὑπῆρχε παλαιὸς χρησμός ποῦ τόνιζε ρητὰ ὅτι ὁ ἐκπορθητὴς τῆς Κρήτης «ἐξ ἀνάγκης βασιλεύσει Ρωμαίων»¹. Τὰ λεγόμενα τοῦ Σκυλίτζη ἐπαναλαμβάνουν ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Γλυκᾶς². Ἐπιπλέον καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ χρονογράφοι ἀποσιωποῦν τὸ θρίαμβο τοῦ Νικηφόρου στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ παραδίδουν ὅτι δὲν ἐπετράπη στὸν Φωκᾶ, παρὰ τὴ νίκη του, νὰ ἐπιστρέψει στὴ βασιλεύουσα ἀλλὰ «. . . ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκελεύσθη παραγενέσθαι μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ»³. Παρόλα αὐτὰ ὁ θρίαμβος τοῦ Φωκᾶ ἔχει ἀποδειχθεῖ ἱστορικὰ — τὸν μνημονεύουν ὁ Vaticanus gr. 163, ὁ Ψευδοσυμεὼν καὶ ὁ Λέων ὁ Διάκονος⁴ — μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι ὑπῆρξε κατώτερος σὲ λαμπρότητα καὶ ἐπίδειξη πλούτου ἀπ' ὅ,τι θὰ ἐπέβαλε παρόμοιο συμβάν.

Ἡ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων ἦταν ἔκτοτε ραγδαία. Ὁ Φωκᾶς ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη τὸν Δεκέμβριο 961 μὲ σκοπὸ τὴν καταδίωξη ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία τοῦ ἡγεμόνα τῶν Χαμδανιδῶν Sayf-ad-dawla. Ἡ ἐκστρατεία εἶχε λαμπρὰ ἀποτελέσματα: κυριεύτηκαν πολλὲς σημαντικὲς πόλεις μὲ τελευταία τὴν ἴδια τὴν πρωτεύουσα τοῦ Χαμβδᾶ, τὸ Χαλέπι (23 Δεκεμβρίου 962). Εἶναι πάντως ἀξιοπεριέργο ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἔμειναν στὸ Χαλέπι ἑννέα μόνον ἡμέρες μετὰ τὴν ἐκπόρθησή του, ποῦ σημαίνει ἐνδεχομένως ὅτι ὁ Νικηφόρος τὸ ἐγκατέλειψε γιατί ἤθελε νὰ παρακολουθήσει ἀπὸ κοντὰ τὶς ἐνέργειες τοῦ Βρίγγα στὴν Κωνσταντινούπολη⁵.

Σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου «. . . ἄρτι δὲ με σοῦντι τὴν ὁδοιορίαν τῷ στρατηγῷ φήμη τις ὑπηρντίαζε, τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν τοῦ ἀνακτος Ρωμανοῦ διαγγέλλουσα. ὁ δὲ . . . ἐκταραχθεὶς, ἐπέσχε τὴν διαπορευίαν»⁶. Ὁ Νικηφόρος παρέμεινε στὴν Κιλικία ἀναμένοντας τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων. Ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ρωμανοῦ — 15 Μαρτίου 963⁷ — ὁ πατριάρχης Πολύευκτος καὶ ἡ σύγκλητος πρωτοστάτησαν στὴν ἀναγόρευση τῶν

1. Σκυλίτζης 250, 43 - 47 (Thurn). Ἀπὸ τὸν «κύκλο» τοῦ Λογοθέτη τὸ χρησμὸ μνημονεύουν ἡ Συν. Θεοφ. 474, 22 - 475, 1 (Bonn) καὶ ὁ Vaticanus gr. 163 (Markopoulos, Vaticanus gr. 163, σελ. 98, 18, 15 - 16).

2. Βλ. σχετικὰ Παναγιωτάκη, Θεοδόσιος ὁ Διάκονος, σελ. 39.

3. Σκυλίτζης 252, 20 - 21 (Thurn).

4. Παναγιωτάκη, ὁ.π., σελ. 87· Markopoulos, Vaticanus gr. 163, σελ. 99, 21, 6 - 8 καὶ 113.

5. Γιὰ τὴν ἐκστρατεία αὐτὴ βλ. Markopoulos, ὁ.π., σελ. 113 κ.έξ.

6. Λέων ὁ Διάκονος 30, 9 - 12 (Hase).

7. Βλ. Περὶ βασιλείου τάξεως I, 433, 15 - 16 (Reiske)· Σκυλίτζης 253, 30 - 32 (Thurn). Πρβλ. καὶ Schreiner, ὁ.π., τ. II, σελ. 130.

δύο μικρῶν τέκνων τοῦ Ρωμανοῦ σὲ αὐτοκράτορες. Παραμένει ἀκόμη ἀδιευκρίνιστη ἡ νομικὴ «θέση» τῆς μητέρας τους Θεοφανῶς γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ μεσολάβησε ἀπὸ τὴν 15 Μαρτίου 963 μέχρι τὴν ἄνοδο τοῦ Φωκᾶ στὸ Ὄρονο, στὴν 15 Αὐγούστου τοῦ ἴδιου ἔτους. Οἱ πηγές παρέχουν ἀνεπαρκεῖς μαρτυρίες¹. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δηλώνεται κατηγορηματικὰ εἶναι ὅτι στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Βρίγγας εἶχε ὀλοκληρωτικὰ τὴν εὐθύνη τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους². Ἀπὸ τὴν πηγή, μόνον ὁ Vaticanus gr. 163 παραδίδει τὰ ὀνόματα δύο ἀξιωματούχων οἱ ὁποῖοι συνέπρατταν μὲ τὸν παρακοιμώμενο στὴ διοίκηση τῶν κοινῶν· πρόκειται γιὰ τὸν μάγιστρο, ραϊκτωρα καὶ λογοθέτη τοῦ δρόμου Μιχαήλ καὶ τὸν πατρίκιο καὶ πρωτοασηκρήτη Συμεῶν, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν πολὺ γνωστὸ Συμεῶν Λογοθέτη³.

Τὸν Ἀπρίλιο 963 ὁ Φωκᾶς ἐπέστρεψε, ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου καὶ τέλεσε μεγαλοπρεπέστατο θρίαμβο. Ὁ λαὸς καὶ ἡ σύγκλητος τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό, τὸν ἐπονόμασαν «... νικητὴν καὶ πάντες οὕτως ἠγάπησαν τὸν ἀριττέα ὡς οἰκείαν ψυχὴν»⁴. Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ὁ Βρίγγας — παρὰ τὴ διαφορετικὴ μαρτυρία τοῦ κειμένου τῆς Βατικανῆς⁵ — ἀντιτάχθηκε στὴν ἐπιστροφή τοῦ Φωκᾶ στὴν Κωνσταντινούπολη⁶. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ συναγεται ἀπὸ τὴν πληροφορία τοῦ Ζωναροῦ, ὅτι δηλ. ὁ Φωκᾶς ἐπέστρεψε στὴ βασιλεύουσα ὕστερα ἀπὸ ἐπιθυμία τῆς Θεοφανῶς⁷· δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶχαν ἀρχίσει καὶ οἱ δύο διαβουλεύσεις σχετικὲς μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων, μὲ προφανῆ σκοπὸ

1. Βλ. τὸ σχολιασμὸ τῆς Λίκατερίνης Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὸ Βυζάντιον*, Σύμμεικτα 2 (1970), σελ. 62 - 64.

2. «... Κατέλειπεν δὲ καὶ τὸν παρακοιμώμενον Ἰωσήφ οἰκονομοῦντα τὰ τοῦ κοινοῦ πράγματα» (Περὶ βασιλείου τάξεως I, 433, 19 - 20 (Reiske). «... Ἐν δὲ τῷ παλατίῳ κατελείφθησαν... ἢ τε Θεοφανῶ ἀγροῦστα... Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος, τῇ σπουδῇ καὶ συνέσει... Ἰωσήφ παρακοιμωμένου τοῦ τὸ ὑπὲρ ἐκείνου ἐν δικαιοσύνῃ διέποντος» (Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 100, 23, 1 - 4). «... Μετὰ δὲ τὸν Ρωμανὸν διαδέχεται τὴν βασιλείαν Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος... σὺν Θεοφανῶ τῇ μητρὶ... σὺν Ἰωσήφ τῷ Βρίγγα τότε παραδυναστεύοντι» (Vindobonensis hist. gr. 40, f. 323· βλ. παραπάνω σελ. 88).

3. Βλ. σχετικὰ Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 100, 23, 16 - 19, 118.

4. Ὁ.π., σελ. 100, 23, 9 - 10. Πρβλ. Λέοντα τὸν Διάκονο 32, 7 - 10 (Hase), Σκυλίτζη 254, 47 - 52 (Thurn) καὶ Ζωναροῦ IV, 74, 23 - 27 (Dindorf). Τότε θὰ πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ καὶ ἡ ἐκφώνηση μπροστὰ στὸν Φωκᾶ τοῦ ποιήματος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Διακόνου «Ἀλωσις τῆς Κρήτης»· βλ. Παναγιωτάκης, *Θεοδόσιος ὁ Διάκονος*, σελ. 17.

5. «... Τότε δὴ τότε διὰ γοαρῆς αὐτῶν (= Θεοφανῶ καὶ Βρίγγας) διωρίσαντο... Νικηφόρον ἐν τῇ πόλει παραγενέσθαι»· Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 100, 23, 4 - 6.

6. Κατηγορηματικὸς ὁ Σκυλίτζης 254, 48 - 49 (Thurn).

7. Ζωναροῦ IV, 74, 23 - 25 (Dindorf)· πρβλ. Schumberger, *Nicéphore Phocas*, σελ. 263 καὶ σημ. 1 (264) καὶ Markopoulos, ὁ.π., σελ. 117 - 118.

τὸν παραμερισμὸ τοῦ Βρίγγα καὶ τὴν ἀκόλυτη ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ Φωκᾶ.

Ὁ Φωκᾶς παρέμεινε στὴν Κωνσταντινούπολη ἕνα δίμηνο περίπου. Ἐκείνη ἀκριβῶς τὴν περίοδο ὁ Βρίγγας, ἐπειδὴ φοβόταν τὸ εὐρύτατο ἔρεισμα τοῦ Νικηφόρου στὸ στράτευμα, τὸν ἀντίκτυπο ποὺ εἶχαν τὰ κατορθώματά του στὰ λαϊκὰ στρώματα ἀλλὰ καὶ τὴ φιλαρχία του, ποὺ εἶχε ἀρχίσει νὰ διαφαίνεται, ἐπιχείρησε νὰ τὸν τυφλώσει. Ὁ Φωκᾶς ὅμως πληροφορήθηκε τὰ σχέδια τοῦ παρακοιμώμενου καὶ κατέφυγε στὸν πατριάρχη Πολύευκτο, ποὺ ἀντέδρασε ἀμέσως καλώντας τὴ σύγκλητο σὲ συνεδρίαση¹. Ὁ Λέων ὁ Διάκονος παραδίδει ὅτι ὁ πατριάρχης, ἀφοῦ ἐγκωμίασε μὲ θερμὰ λόγια τὸν Νικηφόρο, εἰσηγήθηκε νὰ ὀνομαστεῖ ὁ Φωκᾶς «... αὐτοκράτωρ, στρατηγός, καὶ τὰς τῆς Ἀσίας δυνάμεις ἐγχειρίσαι αὐτῷ»². Ἡ σύγκλητος δέχτηκε τὴν πρόταση τοῦ Πολύευκτου καὶ ἡ ἀπόφασή της αὐτὴ ἔμελλε νὰ ἔχει καθοριστικὴ σημασία γιὰ τὴ μετέπειτα ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων³.

Ὅταν ἀναχώρησε ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μὲ κατεύθυνση τὴν Καππαδοκία — «ἤρος μεσοῦντας» σύμφωνα μὲ τὸν Λέοντα τὸν Διάκονο⁴ — ἄρχισε ὁ Βρίγγας νὰ ἐξυφάνει τὴ συνωμοσία ἐναντίον του⁵. Ὁργάνωσε ἀπὸ αἰχμαλώτους Ἀραβες ἔμπιστη προσωπικὴ φρουρά⁶ καὶ συνάμα φρόντισε νὰ καλλιεργήσει δυσαρέσκεια στὸ στράτευμα. Εἶναι γνωστὸ-νέα μαρτυρία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἱστορικὸ ἔργο τοῦ Ψελλοῦ τὸ ἐπιβεβαιώνει⁷ — ὅτι ὁ Φωκᾶς εἶχε ἐπιτύχει νὰ δημιουργήσει περίπου προσωπικὸ στρατὸ, ὁ ὁποῖος τὸν ἀκολουθοῦσε παντοῦ· φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς προκάλεσε κάποια δυσφορία στὰ Μακεδονικὰ τάγματα, πράγμα ποὺ ἐμμεταλλεύτηκε κατάλληλα ὁ Βρίγγας⁸. Φρόντισε ἀκόμη νὰ προσεταιριστεῖ, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, ἕνα πρόσωπο μὲ σημαντικὴ αἵγλη, τὸν κατεπάνω τῆς

1. Λέων ὁ Διάκονος 32, 10 - 33, 12 (Hase).

2. 34, 7 - 8 (Hase).

3. Ὁ Σκυλίτζης καὶ ὁ Ζωναρᾶς δὲν ἀναφέρουν τίποτε γιὰ τὸ σχέδιο τοῦ Βρίγγα νὰ τυφλώσει τὸ Φωκᾶ· ἀντίθετα καὶ οἱ δύο τονίζουν ὅτι ὁ Φωκᾶς ἐξαπάτησε τὸν Βρίγγα βεβαιώνοντάς τον ὅτι δὲν ἔχει βλέψεις γιὰ τὴν ἐξουσία καὶ παραμένει πάντα μοναχὸς (Σκυλίτζης 254, 52 - 255, 65 (Thurn) καὶ Ζωναρᾶς IV, 74, 27 - 75, 11 (Dindorf)).

4. 35, 1 (Hase).

5. Ἐκείνη τὴν περίοδο ἀνανεώθηκε καὶ ἡ συνθήκη εἰρήνης μὲ τὴ Βουλγαρία (Dölg er, *Regesten*, ἀρ. 694). Ἐπισημαίνουμε ὅτι ὁ Βρίγγας διέταξε νὰ γίνῃ εὐνοῦχος ὁ νεαρὸς Ρωμανός, ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο γιουὺς τοῦ βασιλιᾶ τῶν Βουλγάρων Πέτρου, οἱ ὁποῖοι εἶχαν δοθεῖ στὸ Βυζάντιο ὡς ὄμηροι γιὰ τὴ σύναψη τῆς εἰρήνης. Βλ. Σκυλίτζη 328, 67 - 68 (Thurn).

6. Βλ. M. C a n a r d, *Quelques «à côté» de l'histoire des relations entre Byzance et les Arabes*, Studi Medievali in onore di Giorgio Levi Della Vida, Ρώμη 1956, σελ. 109 (= *Byzance et les Musulmans du Proche Orient*, Λονδίνο 1973 (Var. Reprints), ἀρ. XV).

7. Βλ. Sinaiticus gr. 482 (1117), f. 275, ὅπου γίνεται εἰδικὸς λόγος γιὰ τὴν ἐγκύμναση ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ τοῦ προσωπικοῦ του στρατοῦ.

8. Βλ. S c h l u m b e r g e r, *Nicéphore Phocas*, σελ. 292 σημ. 1.

Δύσεως Μαριανό Ἀργυρό, νικητὴ τῶν Οὐγγρων τὸ 961¹, προσφέροντάς του τὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο ἂν ἐπιτύγχανε νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰ πράγματα τὸν Φωκᾶ. Τὸ ἐπόμενο βῆμα τοῦ Βρίγγα ἦταν νὰ στείλει ἐπιστολὲς σὲ δύο ἐμπίστους τοῦ Νικηφόρου, τὸν Ἰωάννη Τζιμισκῆ καὶ τὸν Ρωμανὸ Κουρκούα (πίν. 1)². Ὁ Σκυλίτζης παραδίδει ὅτι «... ὁ νοῦς τῶν γεγραμμένων ὑπῆρχεν οὗτος. εἰ διαναστάντες καθαιρήσουσι τὸν Φωκᾶν καὶ μοναχὸν ἀποκείρουσιν, ἢ τρόπον ἄλλον ἐκ μέσου ποιήσουσι, τὴν μὲν τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς ἀνατολῆς μεγίστην ἀρχὴν λήφεται ὁ Ἰωάννης, τὴν δὲ τοῦ δομεστίκου τῆς δύσεως ὁ Ρωμανός»³. Οἱ ἐνέργειες ὅμως τοῦ Βρίγγα ἔφεραν ἀντίθετα ἀπὸ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Καὶ οἱ δύο ἀξιωματοῦχοι γνωστοποίησαν στὸν Φωκᾶ τὸ περιεχόμενο τῶν γραμμάτων πού εἶχαν λάβει, καὶ τὸν πίεσαν νὰ ἐνεργήσει μὲ ταχύτητα ἐναντίον τοῦ παρακοιμώμενου, ὅπως κι ἔγινε⁴. Στις 2 Ἰουλίου 963 ὁ Φωκᾶς, ἐκὼν ἄκων ἂν πιστέψουμε τὸν Λέοντα τὸν Διάκονο⁵, ἀναγορεύεται αὐτοκράτορας ἀπὸ τὰ στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς. Ἀμέσως ἀπευθύνει ἐπιστολὴ πρὸς τὸν πατριάρχη Πολύευκτο, τὸν ἴδιο τὸν Βρίγγα καὶ τὴν σύγκλητο ζητώντας τους νὰ τὸν δεχτοῦν ὡς «... αὐτοκράτορα περιφρουρήσοντα... τοὺς τοῦ ἀνακτος Ρωμανοῦ παῖδας»⁶. Βαδίζει ὅμως καὶ ἐναντίον τῆς Κωνσταντινούπολης ὅπου θὰ φτάσει ἀρχὲς Αὐγούστου.

Στὴν πρωτεύουσα ὁ Βρίγγας, πού δὲν ἀνέμενε, ὅπως φαίνεται, ἀνάλογη ἐξέλιξη, προετοιμάζει τὴν ἀμυνά του ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου. Ὁ λαὸς ὅμως, πάντοτε εὐνοϊκᾶ διακείμενος πρὸς τοὺς Φωκᾶδες, δὲν πειθαρχεῖ στὰ κελεύσματα

1. Γιὰ τὴ σημαντικὴ αὐτὴ προσωπικότητα βλ. J. - F. Vannier, *Familles Byzantines. Les Argyroi (IX-XII siècles)*, Παρίσι 1975, σελ. 30 - 32· πρβλ. καὶ Markopoulos, *Vaticanus gr. 163*, σελ. 101. Μὲ τὸν Ἀργυρὸ συνέπραξαν ὁ πρόωγ στρατηγὸς Πασχάλιος (βλ. παραπάνω σελ. 99) καὶ ὁ Νικόλαος Τορνίκης γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Adontz, *Les Taronites...* ὁ.π., σελ. 251 - 252 καὶ Každan, *Armjane...* ὁ.π., σελ. 47 - 48.

2. Θὰ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω θερμὰ τὸν καθηγητὴ κ. Μ. Ι. Μανοῦσακκ πού εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ παραχωρήσει φωτογραφίες τεσσάρων μικρογραφιῶν τοῦ χρ. τοῦ Σκυλίτζη τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Μαδρίτης. Βλ. A. Grabar - M. Manoussacas, *L'illustration du manuscrit de Skylitzès de la Bibliothèque National de Madrid*, Βενετία 1979, fig. 179 (fol. 143^v), fig. 180 (fol. 144b), fig. 181 (fol. 144va) καὶ fig. 182 (fol. 144vb),

3. Σκυλίτζης 256, 93 - 97 (Thurn)· πρβλ. καὶ Λέοντα τὸν Διάκονο 37, 23 - 38, 13 (Hase), ὁ ὁποῖος ὅμως δὲ μνημονεύει τὸν Κουρκούα.

4. Βλ. Λέοντα τὸν Διάκονο 38, 14 - 40, 10 (Hase) καὶ Σκυλίτζη 256, 2-5 (Thurn).

5. Σχολιασμὸς τοῦ γεγονότος ἀπὸ τὸν Ν. Μ. Παναγιωτάκη, *Ἡ βυζαντινὴ οἰκογένεια τῶν Πλευστῶν. Συμβολὴ στὰ γενεαλογικὰ τῶν Φωκᾶδων*, Δωδώνη 1 (1972), σελ. 245 σημ. 1. Ἡ ἀναγόρευση τοῦ Νικηφόρου μνημονεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Bar Hebraeus I, 169 (Budge), ὁ ὁποῖος τὴν ἀποδίδει σὲ πρωτοβουλία τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τῶν εὐγενῶν.

6. Λέων ὁ Διάκονος 45,3 - 5 (Hase)· πρβλ. καὶ Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὸ Βυζάντιον*, ὁ.π., σελ. 64.

τοῦ παρακοιμώμενου καὶ τῶν ὀπαδῶν του, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσαν ὀλιγάριθμη καὶ ὄχι ἰδιαίτερα ἰσχυρὴ ομάδα¹. Ἐπακολούθησε ἀνταρσία ἐναντίον τοῦ Βρίγγα, στὴν ὁποία συμμετεῖχε ἐνεργῶς ὁ πρῶτος παρακοιμώμενος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Βρίγγα Βασίλειος Λακαπηνός². Ὁ τελευταῖος ἐξόπλισε στὶς 9 Αὐγούστου μεγάλο ἀριθμὸ ἀπὸ φίλους, συγγενεῖς καὶ οἰκείους — ὁ Λέων ὁ Διάκονος ἀνεβάζει τὸν ἀριθμὸ τους σὲ τρεῖς χιλιάδες — καὶ μὲ τὴ σύμπραξη τοῦ πραιπόσιτου Ἰωάννη³, τοὺς προέτρεψε νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀντιπάλου του καὶ νὰ λεηλατήσουν τὶς περιουσίες τους (πίν. 3)⁴. Ἐσχατομέτρο τοῦ Βρίγγα, ποῦ δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα, ἦταν ἡ διαταγὴ του πρὸς τοὺς ἀρτοποιούς νὰ μὴν παρασκευάσουν ψωμὶ τὶς ἡμέρες τῆς ἀναταραχῆς (πίν. 4)⁵. Οἱ συμπλοκὲς συνεχίστηκαν πεισματικὲς καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς. Ὅμως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Βασιλείου τὰ στρατεύματα τοῦ Φωκᾶ ἀρχισαν νὰ εἰσέρχονται στὴν Κωνσταντινούπολη χωρὶς νὰ προβληθεῖ ἀντίσταση, ἐνῶ ὁ Μαριανὸς Ἀργυρὸς, ἀρχηγὸς τῶν δυνάμεων τοῦ παρακοιμώμενου, σκοτώνεται ἀπὸ κεραμίδι ποῦ ἔπεσε στὸ κεφάλι του⁶. Ὁ Βρίγγας ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν πλέον ἄλλα περιθώρια καὶ καταφεύγει ἐκείτης στὴν Ἁγία Σοφία⁷. Στὶς 16 Αὐγούστου 963 ὁ Φωκᾶς στέφεται αὐτοκράτορας ἀπὸ τὸν πατριάρχη Πολύευκτο⁸. Ὁ Βρίγγας ἐξορίζεται στὴν Παφλαγονία καὶ μετὰ

1. Βλ. Ἀγγελίδης, *Ἡ χρονολόγησις καὶ ὁ συγγραφέας*. . ., ὁ.π., σελ. 44 κ.εξ.

2. Πρβλ. Brokkaar, *Basil Lacapenus*, σελ. 217 - 218. Στὴν Κωνσταντινούπολη βρισκόνταν τότε ὁ πατέρας τοῦ Φωκᾶ Βάρδας καὶ ὁ ἀδελφὸς του Λέων. Ὁ Βάρδας ἔσπευσε καὶ «. . . ἐκείτης εἰσέρχεται πρὸς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν» (Σκυλίτζης 257,25 (Thurn)) (πίν. 2) ἐνῶ ὁ Λέων ἐπέτρεξε νὰ διαφύγει στὴ μικρασιατικὴ ἀκτὴ καὶ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὶς δυνάμεις τοῦ ἀδελφοῦ του.

3. Περὶ βασιλείου τᾶξεως I, 437, 22 (Reiske). Πρβλ. καὶ Seibt, *Die byzantinischen Bleisiegel*, ἀρ. 46, σελ. 152 - 154.

4. Βλ. σχετικὰ Brokkaar, *Basil Lacapenus*, σελ. 218· πρβλ. Djurić, *Porodica Foka*, σελ. 257. Γιὰ τὴν προέλευση τῶ ἐνοπλίων αὐτῶν ὁμάδων τοῦ Βασιλείου βλ. M. J. Sjuzjumov, *Remeslo i torgovlja u Konstantinopole u nazale X veka*, Viz. Vrem. 4 (1951), σελ. 11 - 41 καὶ εἰδικὰ σελ. 29, καὶ H. G. Beck, *Byzantinisches Gefolgschaftswesen*, Sitzungsber. der bayer. Akademie der Wissensch., Phil. - Hist. Klasse 1966, σελ. 24 - 25 (= *Ideen und Realitaeten*. . ., ὁ.π., ἀρ. XI).

5. «. . . καὶ ἱππέυσας (=ὁ Βρίγγας) καὶ διεθῶν διὰ τοῦ μίλιου τοῖς ἀρτοποιῶσι παρήγγειλεν, ἄρτους μὴτε ποιεῖν μὴτε εἰς ἀγορὰν προτίθεσθαι», Περὶ βασιλείου τᾶξεως I, 436, 1 - 3 (Reiske). Ὁ Σκυλίτζης ἐπίσης μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Βρίγγας εἶπε πρὸς τὸ συγκεντρωμένο πλῆθος: «Ἐγὼ καταπαύσω ὑμῶν τὴν ἰταμότητα καὶ ἀναισχυντίαν. ποιήσω γὰρ τὸν τοῦ νομίσματος ὄνονμένον σίτον ἀποφέρεσθαι ἐν τῷ κόλπῳ» (257, 33 - 35 (Thurn)).

6. Vannier, *Les Argyroi*. . . ὁ.π., σελ. 31.

7. Πρβλ. Λέοντα τὸν Διάκονο 47, 13 - 14 (Hase), Σκυλίτζη 258, 52 - 54 (Thurn). Περὶ βασιλείου τᾶξεως I, 437, 8 - 10 (Reiske), Ζωναρᾶ IV, 77, 14 - 15 (Dindorf).

8. «. . . Ἐκκαδικάτην ὁ Αὔγουστος ἤλαυνε μὴν, ἐπὶ τῆς ἔκτης ἰνδίκτου, ἐν τῷ ἡσυχαστικῷ ἔτει, ὅτε ταῦτα ἐπράττετο» (Λέων ὁ Διάκονος 48,5 - 6 (Hase)).

ἀπὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀσηκρῆτις στὰ Πύθια¹, ὅπου καὶ θὰ πεθάνει δύο χρόνια ἀργότερα².

Γ' ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ διαμάχη γιὰ τὴν ἐξουσία ἀνάμεσα στὸν Ἰωσήφ Βρίγγα καὶ τὸν Νικηφόρο Φωκᾶ εἶναι ἀσφαλῶς τὸ κυριότερο πολιτικὸ γεγονὸς στὸ Βυζάντιο κατὰ τὸ πρῶτο ἐξάμηνο τοῦ 963. Ἀπὸ τὸ 960 περίπου ἀρχίζει μιὰ ἀνιση, ὅπως ἀποδείχτηκε, ἀναμέτρηση ἀνάμεσα σὲ δύο ἄτομα μὲ πολλὰ προσόντα καὶ διαμετρικὰ ἀντίθετες πολιτικὲς φιλοδοξίες. Εἶναι μᾶλλον εὐκόλο νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ βαρύτερα αἴτια τοῦ συγκεκριμένου ἀνταγωνισμοῦ, ἂν διερευνηθοῦν οἱ ὡστικὲς δυνάμεις ποὺ πιέζουν τοὺς πρωταγωνιστές. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀντιπροσωπεύει τὴ μεγάλη ἐπαρχιακὴ ἀριστοκρατία τῆς γῆς ἐνῶ ὁ Ἰωσήφ Βρίγγας τὴν κρατικὴ ἐξουσία.

Ἡ ἀντιπαράθεση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας τῆς αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν αὐξουσα ἰσχὺ τῶν δυνατῶν τῆς ἐποχῆς εἶναι τὸ κυρίαρχο σχῆμα στὰ πολιτικὰ πράγματα τὸ 10ο αἰ.³ Ἡ συγκέντρωση μεγάλου πλοῦτου στὰ χέρια ἐπαρχιακῆς ἀριστοκρατίας ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ κινδύνους στὴν ἴδια τὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας. Ὑπενθυμίζουμε ἐδῶ ὅτι ἡ δυναστεία ὡς πολιτικὴ ἰδεολογία ἀρχίζει νὰ ἀποκτᾶ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο στὸ Βυζάντιο στὶς ἀρχὲς μόλις τοῦ 10ου αἰ. — κυρίως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λέοντα ΣΓ' καὶ τὴν ἄνοδο στὸ θρόνο τοῦ ἀνήλικου αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ' — χωρὶς ὅμως νὰ ἔχει ἀκόμη ἐμπεδωθεῖ⁴. Οἱ διάφορες ἰσχυρὲς οἰκογένειες (Ἀργυροί, Δοῦκες, Φωκάδες) πέρα ἀπὸ τὴ μεγάλη οἰκονομικὴ δύναμη ποὺ τοὺς παρεῖχε ἡ γεωκτησία, προσεταιρίζονταν καὶ τὴν ἀνάλογη στρατιωτικὴ, ἀφοῦ, καθὼς εἶναι γνωστό, οἱ στρατεύομενοι πληθυσμοὶ ἐξαρτῶντο ἀπευθείας ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους μεγαλογεωκτῆμονες⁵. Οἱ νομοθετικὲς ρυθμίσεις ὀρισμένων αὐτοκρατόρων, κυρίως

1. Πρόκειται γιὰ τὴ μοναδικὴ μνεῖα ποὺ ὑπάρχει γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτό· βλ. R. J a n i n, *Les églises et les monastères des grands centres byzantins*, Παρίσι 1975, σελ. 86. Γιὰ τὴν περιοχὴ βλ. τὸ πρόσφατο ἄρθρο τοῦ L. R o b e r t, *Un voyage d'Antiphilos de Byzance*, *Journal des Savants*, Octobre - Décembre 1979, σελ. 257 - 294.

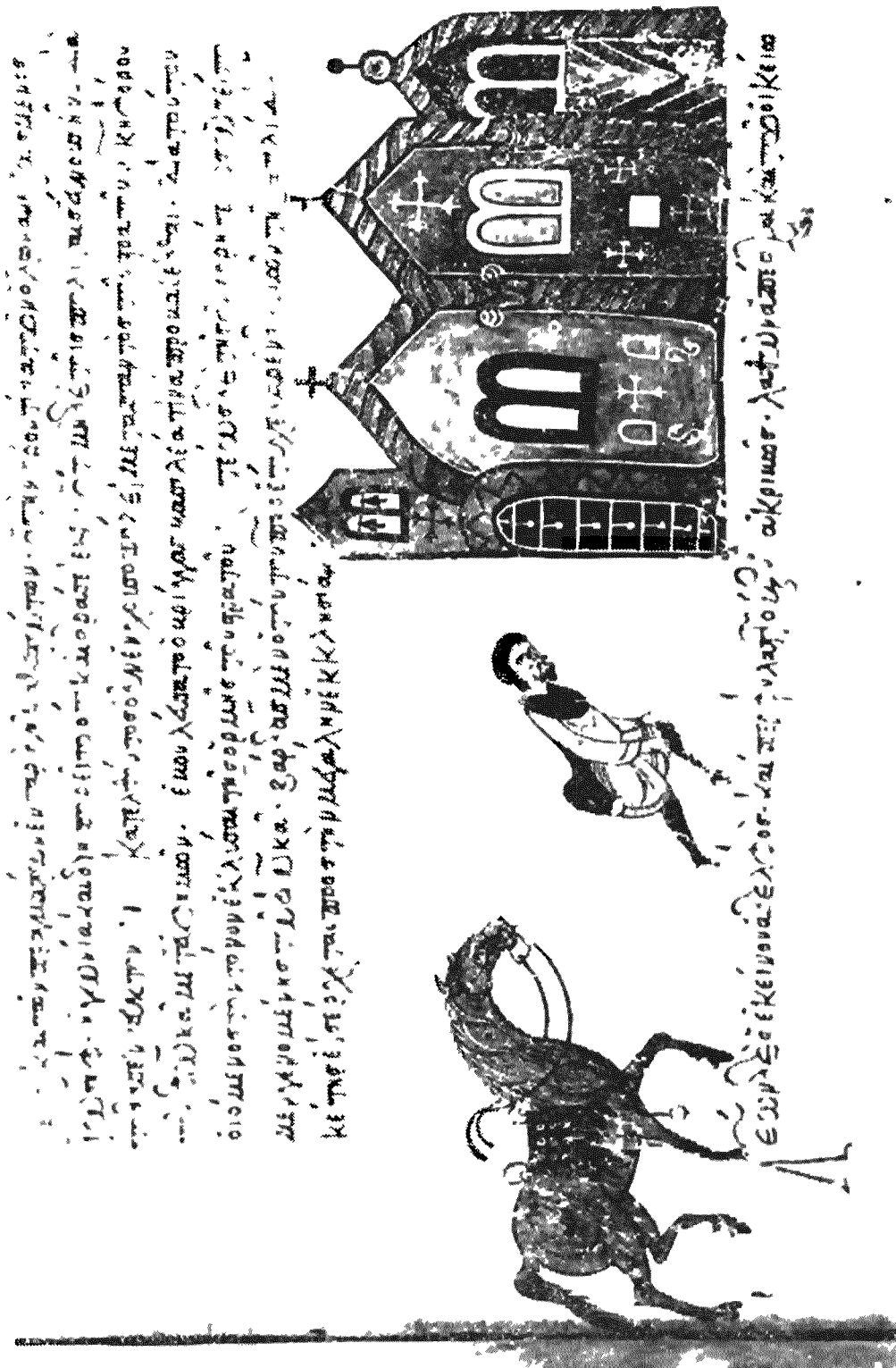
2. Πρβλ. Σκυλίτζη 260, 68 - 71 (Thurn) καὶ Ζωναρᾶ IV, 77, 23 - 24 (Dindorf). Γιὰ τὴ μαρτυρία ὀρισμένων ἀραβικῶν πηγῶν βλ. B r o k k a a r, *Basil Lacapenus*, σελ. 217 σημ. 2.

3. Βλ. πρόχειρα, G. O s t r o g o r s k y, *Observations on the Aristocracy in Byzantium*, *DOP* 25 (1971), σελ. 6.

4. Πρβλ. Α. Ρ. K a ž d a n. *Social'ni sostav naselenija vizantijskikh gorodov v IX - X vv.*, *Viz. Vrem.* 8 (1956), σελ. 90.

5. Ὁ R. J. H. J e n k i n s, *The 'Flight' of Samonas*, *Speculum* 23 (1948), σελ. 219 - 220 (= *Studies on byzantine History of the 9th and 10th Centuries*, Var. Reprints Λονδίνο 1970, ἀρ. X) περιγράφει πολὺ χαρακτηριστικὰ τὴν κατάσταση ποὺ εἶχε δημιουρ-

Πίν. 2. Ο Βάρδακς Φωκάς καταφεύγει στο ναό της Αγίας Σοφίας (Grabar - Manoussacas, L'illustration du manuscrit de Skylitzès de la Bibliothèque Nationale de Madrid, fig. 180 (f. 144b)).

τοῦ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, δὲν κατάφεραν νὰ περιορίσουν τοὺς ἀναφαινόμενους κινδύνους¹. Ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία, μετὰ τὴ συνάθροιση πλοῦτου καὶ στρατοῦ, πρόσβλεπε πλέον καὶ στὴν κατάκτηση τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινούπολης. Ἐκπρόσωπος τοῦ κινήματος ἦταν στὴ φάση αὐτὴ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς. Δὲν ἦταν ὅμως ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἡ μεγάλη ἀριστοκρατία ἀντιπαρατάχθηκε πρὸς τὴν κρατικὴ ἐξουσία στὸ Βυζάντιο τὸ 10ο αἰ., μιὰ καὶ εἶχε προηγηθεῖ ἡ ἀνταρσία τῶν Δουκῶν τὸ 913.

Ἡ ἀνταρσία αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ εἶχε λαϊκὸ χαρακτήρα, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ μεγάλο ἀριθμὸ ἐκπροσώπων τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ συμμετεῖχαν σ' αὐτήν, οἱ ὁποῖοι τιμωρήθηκαν μὲ ιδιαίτερη σκληρότητα ἀπὸ τὴν ἀντιβασιλεία². Οἱ διαστάσεις ὅμως ποὺ πῆρε ἡ σφαγὴ τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ τῆς Κωνσταντινούπολης μετὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπιτρέπουν τὴν ὑπόθεση ὅτι εἶχε τουλάχιστον ἀπήχηση στὰ εὐρύτερα λαϊκὰ στρώματα. Παράλληλα, ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς ἀνταρσίας Κωνσταντῖνος Δούκας, δομέστικος τῶν σχολῶν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἦταν δημοφιλὴς στὸν πληθυσμὸ, ὁ ὁποῖος εἶχε κάθε λόγο νὰ εἶναι δυσχερῆστῆς ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ ἀσκοῦσε τὴν ἐξουσία ἢ ἐπιτροπὴ τῆς ἀντιβασιλείας³. Ὁ λαϊκότερος, λοιπόν, χαρακτήρας τῆς ἐξέγερσης μπορεῖ νὰ ἐρμηνευτεῖ σὰν ἓνα εἶδος «συμβιβασμοῦ» στὸν ὁποῖο καταφεύγουν ἢ ἀριστοκρατία μὲ σκοπὸ νὰ ἐπιτύχει τὴ κατάληψη τῆς ἐξουσίας, καὶ τὰ εὐρύτερα κοινωνικὰ στρώματα γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν φορέων, πλέον, τῆς ἐξουσίας γιὰ διάφορους λόγους (δυσχερῆσκεια, σιτοδεία, φορολογικὰ προβλήματα κλπ.). Ἀπόλυτα ἴδια δομὴ εἶχε καὶ ἡ μεθόδευση τῆς ἀνόδου στὸ θρόνο τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, πηρόλη τὴ χρονικὴ ἀπόσταση ποὺ χωρίζει τὴ δεύτερη ἀπόπειρα ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ τὴν ἐπακόλουθη μεταβολὴ στὰ πρόσωπα (ἀντιβασιλεία-Βρίγγας). Μὲ βάση τὸ σκεπτικὸ αὐτό, ἀποτιμώντας τὴν ὅλη πολιτεία τοῦ Βρίγγα ἀπέναντι στὸν Φωκᾶ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν χαρακτηρίσουμε ὡς ἀντίδραση τῆς τότε κρατικῆς ἐξουσίας ἀπέναντι σὲ ἓνα ἐκπρόσωπο τῆς μεγάλης ἐπαρχιακῆς ἀριστοκρατίας, ἢ ὁποῖα τὸ 963 διέθετε πλέον μεγάλη ἰσχὺ καὶ ἐπιρροή.

Οἱ ἐνέργειες τοῦ Βρίγγα θυμίζουσι τὴν περίπτωση τοῦ Σαμωνᾶ, παρακοιμώμενου τοῦ Λέοντα ΣΤ', ποὺ ἔδρασε ἀνάλογα στὶς ἀρχὲς τοῦ 10ου αἰ. Ὁ Jenkins στὴν κλασικὴ του μελέτη γι' αὐτὸν ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γνωστὴ

γηθεῖ. Πρβλ. καὶ J. F. Haldon, *Recruitment and Conscription in the Byzantine Army c. 550-950*, Βιέννη 1979 (Öster. Akad. der Wiss., Phil.-hist. Klasse, Sitzber. 357), σ. 41 κέξ.

1. Βλ. τὰ σχετικὰ κείμενα τῶν «νεαρῶν» τοῦ Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λακαπηνοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογέννητου στὸ JGR, τ. Α', σελ. 200 - 214 καὶ 214 - 217.

2. Γιὰ τὴν ἀνταρσία βλ. D. I. Polemis, *The Doukai*, Λονδῖνο 1968, σελ. 21 κ.έξ. καὶ τὸ πρόσφατο ἔργο τῆς Χριστίνας Γ. Ἀγγελίδου, Ὁ βίος τοῦ ὁσίου Βασιλείου τοῦ Νέου, Ἰωάννινα 1980, σελ. 122 - 146, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ μὲ τὸ θέμα βιβλιογραφία.

3. Ἀγγελίδου, ὁ.π., σελ. 124.

ἀπόπειρα διαφυγῆς τοῦ Σαμωνᾶ στή Συρία, γιά τήν ὁποία εἶναι σύμφωνες ὅλες οἱ πηγές, στήν πραγματικότητα ἦταν μυστική ἀποστολή μέ σκοπό νά ἀποκαλύψει σχέδιο πού εἶχαν οἱ ἰσχυρές οἰκογένειες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καί μάλιστα οἱ Δοῦκες, γιά νά καταλάβουν τήν ἐξουσία στήν Κωνσταντινούπολη¹. Ἡ ἐρμηνεία αὐτή εἶναι ιδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα καί πιθανότατα σωστή², ἄν σκεφτοῦμε τήν ἐξέλιξη πού πῆραν τά πράγματα γιά τούς Δοῦκες λίγο ἀργότερα. Ὑπάρχουν λοιπόν ἀρκετές ὁμοιότητες ἀνάμεσα στούς δύο παρακοιμώμενους, οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν νά διαφυλάξουν τά ἀνάκτορα ἀπό τίς κινήσεις τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς τους μέ πολλούς τρόπους (συκοφαντία τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα ἀπό τόν Σαμωνᾶ, ἀπόπειρα γιά τύφλωση τοῦ Φωκᾶ καί χρησιμοποίηση ἀντιζήλου του, τοῦ Μαριανοῦ Ἀργυροῦ, πού ὅμως ἀνῆκε στόν ἴδιο κοινωνικό περίγυρο μέ τόν Νικηφόρο, ἀπό τόν Βρίγγα κλπ.).

Θά πρέπει τέλος νά ἀναφέρουμε ὅτι γιά ἓνα ἄλλο σφετεριστή τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου στό Βυζάντιο τὸ 10ο αἰ., τόν Ρωμανὸ Λακαπηνό, ἐπιβάλλεται διαφορετική ἀπό τήν προηγούμενη θεώρηση, ἐπειδὴ γι' αὐτόν ὑπάρχει ἡ καταξίωση ὅτι σεβάστηκε τῆ μακεδονικῆ δυναστεία, ἀφοῦ στή διαθήκη του, τήν ὁποία συνέταξε στό τέλος τῆς βασιλείας του «... ἀνακτα πρῶτον... τὸν πορφυρογέννητον Κωνσταντῖνον προσδιορίζεται... καί καθεξῆς ἐν δευτέρῳ καί τρίτῳ τούς τούτου υἱούς» καί μάλιστα «τά πρὸς αὐτοὺς ρητῶς διασφαλισάμενος, ὡς εἶπερ τῷ πρώτῳ βασιλεῖ κατά τι προσπταίσειαν, καθαιρεῖσθαι παραντίκα τῆς βασιλείας»³. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ διαθήκη στάθηκε αἰτία τῆς ἀποπομπῆς τοῦ Ρωμανοῦ ἀπὸ τούς γιούς του μετὰ ἀπὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα.

Α. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

1. Jenkins, *The 'Flight'...* ὁ.π., σελ. 217 κ.εξ.

2. Ἡ Patricia Karlin-Hayler, *Vita Euthymi Patriarchae CP.*, Βρυξέλλες 1970, σελ. 177 δὲν ἀποδέχεται τὴν ἐρμηνεία τοῦ Jenkins, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν σαφεῖς μαρτυρίες ἀπὸ τίς πηγές.

3. Συν. Θεορ. 435,5 - 10 (Bonn).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΙΩΣΗΦ ΒΡΙΓΓΑΣ	ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ	ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΑΛΛΙΣΙΟ
954; πατρίκιος, πραιπόσιτος		(3 'Απριλίου) 'Ο Πολύευκτος 956
956 (μετά 3 'Απριλίου) σακελλάριος, δρουγγάριος του πλωίμου		πατριάρχης Κωνσταντινούπολης
959 (μετά 9<19> Νοεμβρίου) παραδυναστεύων, πρώτος τῆς συγχλήτου		(9<19> Νοεμβρίου) Θάνατος 959 του Κωνσταντίνου Ζ'. "Ανοδος στο θρόνο του Ρωμανού Β' 959 960
959 (τέλη) παρακαοιμώμενος 960	Δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς 'Ανατολῆς	960
960	('Ιούλιος) 'Εκστρατεία στην Κρήτη	(Χειμῶνας) Σιτοδεία 960
961	(6 - 7 Μαρτίου) "Αλωση του Χάνδακα	(Μάρτιος) Συνωμοσία Βασιλείου Πετρινού 961
	('Απρίλιος) Θρίαμβος στην Κωνσταντινούπολη	961
	(Δεκέμβριος) 'Εκστρατεία έναντι του Sayf-ad-dawla	961
962	(23 Δεκεμβρίου) "Αλωση του Νιλασιού	962
963		(15 Μαρτίου) Θάνατος Ρωμανού 963

ΙΩΣΗΦ ΒΡΙΓΓΑΣ	ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ	ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΑΛΑΙΣΙΟ
963 (Μάιος - 'Ιούλιος) Συνομιασία έναντίον τού Φωκά	(Απρίλιος) Θρίκιμβρος στήν Κων- σταντινούπολη (Μάιος;) 'Αναχώρηση γιά τήν Καπ- παδοκία	νοῦ Β'· στέψη Βασιλείου Β' καί Κωνσταντίνου Η' Σιτοδεία 963
963	(2 'Ιουλίου) 'Αναγορεύεται αὐτο- κράτορας στήν Καισάρεια	(Μάιος - 'Ιούλιος;) Εἰρήνη μέ Βουλγαρία 963
963	(ἀρχές Αὐγούστου) 'Εμφανίζεται μπροστά στήν Κωνσταντινούπολη	963
963 (8 - 15 Αὐγούστου) 'Αντίσταση στόν Φωκά· ἤττα	(16 Αὐγούστου) Στέφεται αὐτο- κράτορας	(8 - 15 Αὐγούστου) Κωνσταν- τινούπολη. 'Εξέγερση ἐναντίον τοῦ Βρίγγα. Βασίλειος Λακκ- πηνός 963
963 'Εξορία		
965 Θάνατος		

